

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Commentarii Exegetici In Apocalypsim Ioannis Apostoli

Viegas, Brás

Parisiis, 1615

Capvt Decimvmqvarvm.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39261

ARGUMENTVM.

Illud est de communi interpretum sententia huius capituli argumentum. Ne commemorata persecutionis mouenda ab Antichristo, eiusque seclatoribus, magnitudine, ac terrore fideles desponderent, ostensa fuit hoc capite Ioanni illustrissima gloria proposita iis, qui temporum illorum acerbiter, inuicta fidei constantia, animique celsitudine superauerint. Et quoniam ceteris duo hominum genera prestabit, unum eorum, qui in tanta hominum malitia: morumque licentia, virginitatem seruauerint: alterum eorum, qui formidanda illius temporis tormenta animose pertulerint, mortemque pro Christo oppetierint, horum precipue Ioannes gloriam, felicitatemque commemorat, simulque persecutores, Babylonis ruina, & suppliciorum eos manentium comminatione perterrefacit.

CAPVT DECIMVM QVARTVM.

ET vidi & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis. Et audiui vocem de caelo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruu magni: & vocem, quam audiui sicut citharodorum citharizantium in citharis suis. Et cantabant quasi canticum nouum ante sedem, & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines enim sunt. Hi sequuntur Agnum quocumque ferit. Hi empti sunt ex hominibus primitiae Deo, & Agno, & in ore eorum non est inuentum mendacium: sine macula enim sunt ante thronum Dei. Et vidi alterum Angelum volantem per medium caeli, habentem Euangelium aeternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, & super omnem gentem, & tribum, & linguam & populum: dicent magna voce: Timete Dominum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius: & adorete eum, qui tecit caelum, & terram, mare, & fontes aquarum. Et alius Angelus secutus est, dicens: Cecidit, cecidit Babylon illa magna, quae a vino irae fornicationis suae potauit omnes gentes. Et tertius Angelus secutus est illos, dicens: voce magna: Si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino irae Dei, quod mixtum est mero in calice irae

ipsius: & cruciabitur igne, & sulphure, in conspectu Angelorum
 sanctorum, & ante conspectum Agni: & fumus tormentorum
 eorum ascendet in secula seculorum: nec habent requiem die ac
 nocte, qui adorauerunt bestiam, & imaginem eius, & si quis acceperit
 characterem nominis eius. Hic patientia Sanctorum est, qui cu-
 stodiunt mandata Dei, & fidem Iesu. Et audiui vocem de caelo, di-
 centem mihi: Scribe; Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Amo-
 do iam dicit spiritus, vt quiescant a laboribus suis: opera enim illo-
 rum sequuntur illos. Et vidi, & ecce nubem candidam: & super
 nubem sedentem similem filio hominis, habentem in capite suo co-
 ronam auream, & in manu sua falcem acutam. Et alius Angelus exiit
 de templo clamans voce magna ad sedentem super nubem: Mitte
 falcem tuam & mete, quia venit hora, vt metatur, quonia aruit mes-
 sis terrae. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram, &
 demessa est terra. Et alius Angelus exiit de templo, quod est in cae-
 lo, habens & ipse falcem acutam. Et alius Angelus exiit de altari,
 qui habebat potestatem supra ignem: & clamauit voce magna ad
 eum, qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam,
 & vindemia botros vineae terrae: quoniam maturae sunt vuae eius. Et
 misit Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiauit vineam
 terrae, & misit in lacum irae Dei magnum: & calcatus est lacus extra
 ciuitatem, & exiit sanguis de lacu, vsque ad frenos equorum per
 stadia mille sexcenta.

COM-

COMMENTARIUM PRIMUM EXEGETICUM.

DE VIRGINIBVS.

Quænam sint illa centum quadraginta quatuor millia quæ cum
Agnò supra montem Sion Ioanni apparuerunt?

SECTIO PRIMA.

RIOR hæc capituli pars tota ad virginum gloriam pertinet, do-
cet enim Ioannes apparuisse sibi Agnum stantem super montem
Sion, hoc est, Christum Dominum in monte illo altissimo Sion
superne felicitatis, quæ Sion in sacris literis appellatur, veluti
Pl. 83. *Abunt de virtute in virtutem, videbitur Deus Deorum in Sion:*
vidisse quoque cum eo, centum quadraginta quatuor millia, habentia
nomen Agni, & nomen patris Agni, Scriptum in frontibus suis, quia scilicet Agni,
patrisque eius nomen, fidem que non erubuerunt coram omnibus confiteri, hoc
enim est nomen Agni in fronte gestare. Ait præterea audiuisse se vocem de cælo
tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruum magni, eaque
fuisse sicut citharæ dorum citharizantium in citharis suis, qui cantabant quasi
canticum nouum: dictumque esse. *Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati,*
virgines enim sunt. Quo fit vt hæc centum quadraginta quatuor millia ad solos
virgines pertineat, quemadmodum etiam docet D. Hier. lib. aduersus Iouinian.
& D. Aug. lib. de virginitate, c. 27.

Iam verò illud primo sese offert explicandum, Quænam sint ista centum qua-
draginta quatuor millia virginum, & vnde tanta virginum multitudo colligenda
sit: D. Hier. lib. 1. aduersus Iouinian. existimat, hæc centum quadraginta quatuor
millia virginum, quæ hoc loco commemorantur, esse illa eadem, quorum facta
est mentio c. 7. cum dictum est, conuertendos fore ex Iudæis centum quadraginta
quatuor millia signatorum, id est, duodecim millia signatorum ex singulis tribubus,
excepta tribu Dan, pro qua posita est tribus Levi: *De singulis, inquit, tribubus excepta*
tribu Dan, pro qua reponitur tribus Levi, duodecim millia signatorum virginum, creditura dicuntur,
qui cum mulieribus non sunt coinquinati, ac ne putaremus de his dici, qui scor. a non norunt, sta-
tim insulsi, Virgines enim sunt. Vbi vides Hieronymum, per hæc centum quadraginta
quatuor millia, eosdem illos intelligere, de quibus locutus est Ioannes, c. 7. atque
adeò existimare hæc centum quadraginta quatuor millia virginum, vt solis Iudæis
colligenda esse, cum c. 7. per centum quadraginta quatuor millia signatorum fi-
deles ex Iudæis ad fidem conuertendi, necessariò intelligendi sint, vt conceptis
verbis coloco docet Ioannes & nos etiam ibidem confirmauimus.

Verum hæc Hieronymi sententia nobis non probatur. Primum, quia nullo
modo est verisimile solos virgines Hebræorum in fine mundi conuertendos
seruandosque esse, nullumque omnino eorum qui vel in matrimonio, vel extra
matrimonium virginitatem amiserint: consecuturam salutem, at hoc admittere
cogitur Hieron. siquidem hæc centum quadraginta quatuor millia, vult esse illa
eadem quæ c. septimo commemorantur: quo numero Ioannes complexus est vni-
uersos omnino Iudæos, qui ad fidem Christi conuertentur, accipiens numerum

Ccc

Arctus.

certū, pro incerto. Deinde ut Arctus argumentatur, si ad illa eadem tantum quadraginta quatuor millia alluisset hoc loco Ioannes, proculdubio articulū adhibuisset, dixissetque, τὰ ἐξ ὧν τεσσαράκοντα τεσσαρες χιλιάδες, hoc est, illa centum quadraginta quatuor millia, quod tamen non dixit, sed omisit articulum τὰ. Denique cur de solis Iudæis Ioannes loquatur qui gentibus potissimum scribebat? Putamus igitur hæc centum quadraginta quatuor millia, non solum ad Iudæos, sed multo etiam magis ad fideles Gentiles pertinere: nec enim ad fideles tantum ex Gentibus referenda sunt, ut retulit Arctus, sed ad utrosque: quanquā ad fideles ex Gentibus præcipue, cum & numero, & virtutis studio Iudæis antecellant.

Neque Arctus opinio omnino placet.

III.

Ribera sententia.

Porro nec placet Francisci Riberae sententia, qui plus iusto literæ adhærens existimavit numerum hunc centum quadraginta quatuor millium non pro magno aliquo numero incerto, sed pro certo, hoc est, pro seipso præcisè adhiberi: itaque dumtaxat centum quadraginta quatuor millia virginū tempore Antichristi, per uniuersum orbem, tum ex Iudæis, qui credituri sunt in Christum, tum ex reliquis fidelibus futura. Et arguetur non sine causa tot numerus adhibebet esse: nimirum centū quadraginta quatuor millia: cur enim Ioannes tam minutā cōputationē adhibuisset, nisi certū aliquē, statumque numerū designare voluisset? Credo cuius facile hæc opinio sese ut improbabile obiciet. Quis enim sibi persuadeat ex tā multis gentibus toto orbe dispersis, sola centū quadraginta quatuor millia virginum Antichristi tempore futura, cū solus numerus infantium, & puerorū ante vñ rationis, & grandior etiam ante censum libidinis discedentiū è vita, multis partibus eā summam, ut par est credere, superare, debeat: Nam de sola ciuitate Ninives dixit Dominus ad Ionā, c. 4. *Et ego non parca Ninive ciuitati magna, in qua sunt plus quā centū viginti millia hominū, qui nesciunt quid sit inter dexterā & sinistrā suam, id est simpliciū paruulorū, qui nesciūt discernere dexterā, à sinistra, ut interpretatur D. Hier.*

Reiicitur Ribera.

Iona 4. 11.

D. Hieron.

Ignorant, inquit, quid sit inter dexterā, & sinistrā propter innocentia, & simplicitatē, ut latētē monstret atarē & relinquat in intellectu quāuis sit numerus atatis alterius, cū tantus sit paruulorū. Nō est igitur verisimile toto orbe nō futura amplius, quā cētū quadraginta quatuor millia paruulorū etiam eorum, qui per baptismum seruari debent, ut missas faciā sacras virgines, multasque alias sanctissimas scēminas, imo & adolecentes, qui carnis integritatē etiam tempore conseruabunt: eo vel maximè quod ipsamet persecutionis acerbitas, Christianos sparget, & ad deserta cōpellet, vbi non erit tanta libidinis licentia, neque tā frequens dēperdendæ castitatis occasio.

V.

Communis expositio tenenda.

Quid varietate numeri à Ioanne expressi significet.

D. Cyprian. Virginitas non in se, non in latum viri, sed in scēmina iustitiae consistit.

Quare dicendū plane est cū communi expositione doctorū positum esse à Ioanne numerū certum pro incerto: & quia maximus futurus est virginū numerus, infantibus & pueris supputatis, idcirco tantā conspexisse multitudinem. Cur autē tam varios numeros adhibuerit, hoc est, centū quadraginta quatuor millia, si locus coniecturæ datur, cōiicimus exprimere voluisse plures in vno statu virgines, quā in alio reperiendos. Itaque numerū centenariū ad infantēs, & pueros ante mortū, sensumque libidinis, discedentes: numerū quadragenarium ad virgines Deo dicatas: numerū denique quaternarium ad scēminas, virosque in seculo agentes pertinere. Quia enim quamplurimi infantēs puerique decedunt, pauciores autē sunt ex reliquis virgines, multo pauciores secularibus, idcirco credimus eam numerū in varietate minorē semper, ac minorē à Ioanne adhibitam fuisse. Aduerte autem cū D. Cypr. lib. de Disciplina, & habitu virginum, non ex eo, quod Ioannes dicat, *Et sunt, qui cum mulieribus non sunt coinquinati, existimandum esse de solis masculis virginibus, non autem etiam de scēminis haberi sermonem.* Neque enim masculinū tantum, inquit Cypr. continentia gratiam repromittit Dominus,

et facta.

Et femina praterit, sed quoniam femina viri portio est, & ex eo sumpta atque formata, in scripturis fere omnibus ad praeoplastum Deus loquitur, quia sunt duo in carne una, & in masculo simul significatur & femina. Haec Cyprianus.

Cur Virgines supra montem Sion, cum Agno apparuerint?

Et vidi, & ecce Agnus stabat supra montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia.

SECTIO. II.

In ipso monte Sion in quo Agnus stabat, vidit Ioanes illa ceterum quadraginta quatuor millia, quae postea explicavit virginum esse multitudinem. Duplex autem huiusce rei ratio afferri potest. Una desumitur a virginitatis praestantia, & altitudine: quia enim Virgines excelsum quendam ac sublimem in monte Sion, id est Ecclesia, obtinent locum, & altissima virginitatis prerogativa mirum in modum excellunt, & eminent, merito supra montem Sion altissimum, simul cum agno apparuerunt. Quae observatio simul & expositio est D. Greg. lib. 5. suae expositionis in lib. Regum c. 3. Bene, inquit, in sublimi esse virgines dicuntur, quia quod naturam humanam supereredit in altissimo virtutum culmine situm est, unde & virgo ille dilectus Iesu, locum virginum insinuans, ait, Vidi supra montem Sion Agnum stantem, & cum eo centum quadraginta quatuor millia. Hi sunt, qui cum mulieribus non sunt conquinari, Virgines enim sunt: in monte quidem esse cum agno dicuntur, quia per meritum incorruptionis, quo a terrenis & carnalibus delectationibus se diuisunt, in sempiterna redemptoris gloria sublimantur. Haec ille.

Virgines dicuntur esse in monte Sion propter sublimem, quae habent in Ecclesia locum, D. Greg.

Atque in primis Virginitas omnem mundanae fabricae altitudinem longe superat, quemadmodum docet Greg. Naz. orat. in dictum Euangelij: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est: Videte, inquit, rei sublimitatem; indeprehensibilem fere inuenietis, quomodo enim non melius carne est non generare carnem, id quod a carne genitum est: quomodo non Angelicum, carni alligatum, non secundum carnem vivere, sed naturam esse sublimiorem: Et in orat. exhortatoria ad Virg. Olim, inquit, cum lex erat, & umbra, caeremoniaeque temporariae, tum primatum habebant nuptiae, tanquam adhuc infantes: postquam vero emigravit licera, subductusque est spiritus, & Christus cum praecessisset ex Virgine in carne passus est, tunc effulsit castimonia diuisdens mundum. Quo loco emphasis habet illa postrema verba, Effulsit castimonia diuisdens mundum: quae praeter alia, illud mihi videntur significare, virginitatem, (sic enim castimoniam hic accipit Nazianzenus) quasi alterum mundum supra mundanum constituere, in eoque Virgines longissime ab isto, quem cernimus, mundo diuisos atque distitos in altiori videlicet ac sublimiori gradu collocare. Quo mysterio supra capitella illa instar sphaerarum reticulata, quae erant superposita duabus illis ingentibus columnis aereis a Salomone in vestibulo templi collocatis, lilia erant, ut habes 3. Reg. 7. Finxit duas columnas aereas, aecum & octo cubitorum altitudinis columnam unam, & linea duodecim cubitorum ambebat columnam utramque: Et paulo post: Capitella autem, quae erant super capita columnarum quasi opere lily fabricata erant, quia videlicet castitas, quae per liliam adumbratur, omnem mundanae consuetudinis Sphaeram, orbemque ipsum vniuersum, altitudine superat, ut ait Diuus Ambrosius libro primo de Virginitate. Quis humano, inquit, eam possit ingenio comprehendere, quam nec natura suis inclusit legibus? aut quis naturali voce complecti, quod supra usum naturae sit? B. celo accersunt quod imitaretur in terris, haec nubes, aera, Angelos, sideraque transgrediens verbum Dei in ipsa sinu Patrum inuenit.

II. Nazianz. Matt. 19. 11. Quanta sit virginitatis sublimitas.

Alium mundum constituit hoc nostrum longe superiorem.

3. Reg. 7. 15. Expenditur locus ex 3. lib. Regum.

D. Ambros.

Qui retia
Dæmonis cõ-
tra castitatem
effugit, à re-
liquis facillè
se expeliet.

Helias etiam, quia nullius corporei coitus fuisse permistis cupiditatibus inuenitur, idè curru
raptus ad cælum. Obiter etiam obserua, non sine mysterio, capitella illa columna-
rum reticulata fuisse, quia quicumque Dæmonis tentamenta aduersus castita-
tem superans lilium hoc pulcherrimũ obtinet, facile se à reliquis omnibus ini-
mici retribus, & laqueis expediet, & supra capitella colunarum reticulata, quasi
liliũ apparebit.

III.

Quid autem mirum, si virginitas totam mundi spheram præstantia, & altitu-
dine transcendat, cum ipsos quoque Angelos non tantum æquet, sed etiam su-
peret: In primis enim æquare illud ostendit, quod dixit Christus, Matth. 22. In
resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut Angeli Dei in cælo. Sic enim eũ

Mat. 22. 30.

D. Ambr.

locum intellexit D. Ambr. l. 1. de Virginitate, Quid pluribus exequar laudem castita-
tis? Castitas Angelos fecit, qui eam seruaui Angelus est, qui perdidit Diabolus. De resurre-
ctione quid dicam: cuius premium iam tenetis? In resurrectione neque nubent, neque nubentur,
sed erunt sicut Angeli in cælo: quod nobis promittitur vobis prætorũ, votorumque nostrorum
vſus apud vos est, de hoc mundo estis, & non estis in hoc mundo seculum vos habere meruit, te-
nere non potuit: affirmat & D. Cypr. lib. de disciplina, & habitu virginum: cum ca-
stra, inquit, perueniat, & virgines, Angelis Dei estu æquales Et D. Aug. lib. vno de S.

D. Cypr.

Virgines an-
gelis æquales.

Virginitate c. 23. Virginalis integritas, & perpiam continentiam, ab omni concubitu im-
munitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetua meditatio. Idè

D. August.

sentit. D. Bern. epist. 42. ad Henricum Senonensem Archiepiscopum, Quid casti-
tate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, Angelum
de homine facit: Differunt quidem inter se homo pudicus, & Angelus, sed felicitate, nõ vir-
tute: & si illius castitas felicior, huius tamen fortior esse cognoscitur. sola est castitas, quæ in hoc
mortalitatis & loco, & tempore statum quandam immortalis gloriæ repræsentat. Et his an-
tiquior Tertul. lib. 1. ad vxorem de virginibus loquens, sic ait: Deo speciosa, Deo sunt
puella, cum illo viuunt, cum illo sermocinantur, illum diebus, & noctibus tractant, orationes suas
vehit dotes Domino assignant, ab eodè dignationem veluti munera maritalia, quoruscunque
in hominibus desiderant, consequuntur, sic æternum sibi bonũ Domini occupauerunt, ac iam in terris nõ nubẽ-
do de familia Angelica deputantur. Hæc ille. Quam eandè ob causam Pl. 44. in quo
de purissimis inter Christum, & Ecclesiam, imò & quacunque etiã sanctã virgi-
nem nuptiis differitur, inscribitur apud Septuag. ὡς ἡ ἑστὴ ἀλλοιοῦσθαι ἡ αὐτὴ, id
est, pro ijs, qui cõmunicantur, Hebraicè autè, וְיָשִׁיב וְיָחַד הַלֵּלָהּ hoc est, super lilia, vel pro lilijs:
vbi per lilia, virgines intelligit D. Hier. qui iuxta inscriptionè Hebraicã dicitur
commutandi in Angelos, videlicet quorũ in hac vita puritate emulantur. Vnde
D. Hier. testatur se idcirò eum Psalmũ Principis virgini exponere voluisse, eo
quod inuenisset in titulo lilia, & flores, quæ pertinent ad virginitatis decus immor-
tale. Scio Hebræã vocẽ, וְיָשִׁיב וְיָחַד הַלֵּלָהּ à plerisq. pro genere musici instrumenti usurpari.

D. Bernard.

Castitas in
Angelis qui-
dè felicior, at
in hominibus
desiderant, consequuntur,
sic æternum sibi bonũ
Domini occupauerunt, ac iam
in terris nõ nubẽdo de familia
Angelica deputantur.

Tertul.

Inscriptionè
Psalm. 44.

variè vertunt
interpretes.

Septuag.

D. Hieron.

Castitas ho-
mines reddit
Angelos.

IV. Quod verò non tantum Angelos æquet virginitas, sed etiam superet, non
obscure significatum est Esai. 56. Hæc dicit Dominus eunuchis: Qui custodierint sab-
bath meum, & elegerint, quæ ego volui, & tenuerint factum meum, dabo eis in domo mea, &
in muris meis locum, & nomen melius à filijs, & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod
non peribit. Quem locum de virginibus accepit D. August. lib. de S. Virgin. c.

Angelos su-
perant virgi-
nes.

Esai. 56. 4.

D. August.

23. & 24. probatque ex eo, quòd eunuchi secundum carnem tantum, non uti-
que habent meliorem in Ecclesiã locum, quàm coniugati: quare efficitur, vt
de iis, qui se spiritualiter castrauerunt propter regnum cælorum eiusmodi
prærogatiuæ accipiendæ sint. Accedit quod spiritus Sanctus cum dixisset, Da-
bo eis in domo mea locum, & nomen melius à filijs, & filiabus: ne quis existimaret ali-
quid temporale sperandum, continuo subiicit, Nomen sempiternum dabo eis,

quod

quod non peribit. De virginibus etiam eundem locum intellexit D. Ambr. in exhort. ad Virgines, & in Instit. Virginis c. 16. D. Hier. l. x. aduersus Iovin. D. Basil. l. de vera virgine. & D. Greg. 3. par. Cura pastoralis c. 29. Eunuchi, inquit, sunt, qui copreliis moribus carnis affectu in se prius opere abscindunt, quo autem apud patrem loco habeantur essentur, quia in domo patris, videlicet aterna mansione, etiam filij preferantur. Hæc ille. Sane putauerim per filios accipiendo esse Angelos, nã si filij eo loco omnes in vniversum electi appellatur, proculdubio etiam virgines filij sũt, nec debuerunt opponi filiis. Itaque cum promittitur virgib⁹ melior locus, nomenq; quã filij habeant, videtur Angelis anteferrî, & merito, cum in Angelis virginitas proprie reperi non possit: præstat igitur Angelis hac in parte virgines: vnde angelus ille, qui Apoc. 19. Ioan. (nimirum ve plerique voluit) eub ob alia, tum propter virginitatis quoque prerogatiua, ab se adorato deterruit illis verbis: *Videte feceris, conseruus tuus sũ.* Videtur mihi se Ioan. hoc est, tantum virginis cõserui paritate honorare voluisse, quasi diceret, pares virginitate sumus, ego natura, tu virginitate Angelus, æquali nobilitate, parique conditione in celesti curia principi Deo seruum. Quod quidem ab Angelo sancta quadã amulatione, & inuidia dictum crediderim, nimirum Ioan. propter vnã virginitatẽ, magnitudinẽ demirans, eius paritatem, & æqualitatem quodammodo tacite ambiebat.

Sed parum est virgines Angelis hac in parte antecellere, qui Diuinam ipsam puritatem, quoad licet mortalibus, æmulantur. Nam & ipsam sanctissimam Triadẽ propter summam, quẽ in Diuinis processionibus reperitur, puritatem, primam virginẽ appellauit Gregor. Nazian. in carmine de Virginitate, dum inquit.

*Prima Trias virgo est, siquidem Patre natus Anarcho
Filius est, nec enim Pater ortum traxit ab vilo,
Vt pote principium rerum, & vitalis origo
More nec humano generatus sanguine natum, &c.*

Hanc igitur Dei puritatem, & vt loquitur Nazianz. virginitatem suo modo referunt virgines: quẽ admodum docet D. Cyp. l. de disciplina, & habitu virginum. Nunc nobis, inquit, ad virgines sermo est, quarum quõs sublimior gloria, maior cura est. *Flas maxima est, castitatis cum Deo similitudo.* *Si qua in terris esse potest, maxima est, castitatis cum Deo similitudo.* *D. Cyprian. D. Basilium.* *est ille Ecclesiastici germinis, decus, atque ornamentum gratia spiritualis, letitia in doles, laudis, & honoris opus integrum, atque incorruptum, Dei imago respondens an sancti mentia Domini, illustrior portio gregis Christi.* Idem eleganter docet D. Basil. l. de vera virginitate his verbis, *μεγαλη εστι η δαυδα παρθενια τω αθηρατω θεω ως εν κεφαλαω εν πειν εχομοιουσα τ ανθρωπων:* quãdã latinã reddes: *Magnus quidem vt verẽ dicam, est virginitas: incorruptibilis Deo, vt summam dicam, hominem simile faciens.* Hæc ille. Vnde incorruptio pro virginitate sumitur, vt vult D. Hier. ad illa verba c. 2. epist. ad Titũ. *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate in grauitate,* Græcè sic, *εν τη διδασκαλια α αθηρατω σεμνοτητι α φρασιαι.* Quo loco D. Hier. α αθηρατω, & α φρασιαι, hoc est, integritatẽ, & incorruptionẽ de virginitate interpretatur: quã existimat Titũ habuisse, cũ suscepit baptismũ, hortaturq; eũ, vt virginitatẽ ad id vsque tẽporis seruata, deinceps cõseruet. Cernis igitur ex sententia Hier. virginitatẽ incorruptionẽ appellatã, atque ad eũ Deum, eo quod est immutabilis, & incorruptibilis, suo modo imitatur, vt rectẽ ait D. Basil.

Itaque non solum Angelicã, sed etiam Diuinã cuiusdam nobilitatis est virginitas. Vnde Pl. 2. pro eo, quod nos habemus. *Apprehendite disciplinã: alij transferũt ex Hebræo, osculamini filij.* Alij verò vertũt, *Adorate puritatẽ,* id est, virginitatẽ, quasi Diuinũ quiddã sumo honore, & veneratione colite, atq; obseruare. Cui cõcinit illud, quod refert Eusebide Constantino magnol. 4. de eius vita. *Virgineum,* inquit, *ehorum tantum non adorabat, istic habitare Deum, cui se puella deuotione arribatur.*

D. Ambr.
D. Hieron.
D. Basil.
D. Gregor.
Expendatur
Ipsa locus.

Cur Angelus
adorari se a
Ioanne non
permiserit.
Apoc. 19. 10.

Videntur An
geli sibi hono
rem arroga
re, dum se
Virginum
pares faciunt
& conser
uati.

Si qua in ter
ris esse potest,
maxima est,
castitatis cum
Deo similitudo.
D. Cyprian.
D. Basilium.

D. Hieron.
Ad Tit. 2. 7.
Pro Virgini
tate incorru
ptionem ver
tu Hieron.
Incorruptibi
lis virginitas
Dei incorru
pibilitatem sua
modo imitatur.
VII.
Psal. 2. 12.
Eusebius.

Vbi cernis vsque ad eodē Cōstantinum virginitatem demiratum fuisse, vt sacris virginitibus omnes honores circa ad orationem Deo debitā, tribuendos esse arbitratetur. Atque hinc factū est, vt Ethnici Virgine inter signa cœlestia in cœlo quasi Diuinum, quiddam collocauerint, vt or edit D. Hier. l. i. aduersus Iouin. *Karro*, inquit, decem Sibyllas fuisse auentū, quarum in signe virginitas est, & virginitatis premium diuinū. Quod si *Eoli* i genere sermonis Sibylla *Ἰεωββλῆνα* appellatur, recte cōsiliū Dei sola scribitur nosse virginitas. Certe Romanus populus, quāto honore virgines semper habuerit, hinc apparet: quod Cōsules, & Imperatores, & in curribus triumphantes, qui de superatis gentibus trophæa referēbant, & omnis dignitatis gradus eis de una cadere solitus sit: nec mirū hoc de hominibus cū Minerā quoque *Diana* virgines Deas sinxerit, vt or Cōsiliū, & inter duodecim signa cœli, quibus mundum voluit putat, virgine collocari magna iniuria nuptiarum, vt ne inter Scorpios quidē, & Centauros, & Cuniculos, & Discos, & Agrocrotas, vxore maritumque cōtraherent. Hæc Hier. Ex quibus omnibus est perspicuum, quanta sit virginitatis præstantia, vt meritū dictum fuerit Eccl. 26. *Omnis ponderatio non est digna continentis anima.*

VII. Secunda ratio, cum supra montem Sign altissimum virgines apparuerint ex virginitatis difficultate sumitur, quæ tanta est, vt quæ ad eam alpitare cōtenderit, persuasissimum habere debeat in montem quendam maxime arduum ac cliuē, quod cōscendere: cuius montis tanta est altitudo, tantæque eius conscendendi difficultas, vt propterea Christus ad eius ascensum neminem præcepto alstringere voluerit, sed dixerit Mat. *Qui potest capere capiat: eo enim testimonio ad idem comprobandum vitur D. Hier. l. i. aduersus Iouin. Noli metuerē, inquit, ne omnes virgines fiant, difficilis res est virginitas, & ideo rara quia difficilis, multi vocati, pauci electi, si omnes virgines esse possent nunquā Dominus diceret. Qui potest capere capiat. Et Apostolus in suā dō Mash. 19. 12. non trepidaret, De virginitatis præceptum Domini nō habeo. Nec verū illud parum exaggerat huius altissimi montis conscendēdi difficultatem, quod paucissimi ante Dei in carne aduentum, eodē conscenderint: ac tum primum accessus euasit facilius, cum agnus, id est, Deus homo in terris apparuit virgo ex virgine procreatus: tūc enim eius & exemplo, & auxilio quā plurima virginum millia extiterunt: quæ ad montis huius cacumen pertingere potuerunt. Id quod elegantibus carminibus descripsit Greg. Nazianz. in carmine de virginitate.*

*Ve, verū in tabulis pictor dum corpora fingit,
Obscuri primum ora notis, lenibusque figurat,
Max for ipis studeat omnigeno i adhibere colores,
Atque opus incertum numeris polat omnibus artistis:
Sic quoque Virginitas magni pars inelyta Christi,
Ante, quidem umbrōso in paucis splendore micabat
Dum lex iura daret terris, & in orbe vigeret
Æignis spectanda notis, paucis que liceret,
Lucis ad internā radios penetrare coruscōs:
At postquam Christus per casta viscera matris,
Absque patre & tediis vitæ progressus in auras
Lustrauit muliebri genū, primamque parentem
Depulit, & carnis leges abscedere iussit,
Spiritusque nouo submisit lictera fasces,
Gratiæque in mediū venit, tum denique nostro
Virginitas genari præclaro lumine fuit,
Instabilem mundum abruptens, abruptaque mundo,
Connubium tantum exuperans & vincula vitæ,*

Quant-

Quamvis animus carni prestat, calidumque rotundum, Telurem pretio vincit, quantoque fugaci Illud in aeternum durans, prestantius aevum est, Quanto mortali melior Deo.

Porro eandem virginittatis servandae difficultatem, videtur mihi praeter alia significare voluisse Salom6, 3. Reg. 7. cu duas illas ingentes columnas ercas, de quibus supra diximus, ante vestibulu templi collocauit, nihil aliud, praeter lilia in summitate sustinetes: quia enim virginittas per hiliu expressa, difficillima est, ingetisque ponderis, cui facile vitos humana succumbant, opus est columnis arcis fortissimis, id est, magnis gratie praesidiis, quae satis sunt tanto oneri sustinendo. Illud quoque servandum, vna ex his columnis dicta fuisse Ioaehin, alteram Booz, quae veraque vox fortitudine significat, quoniam duplex fortitudo requiritur ad sustinenda lilia castitatis, videlicet gratiae praesidiu, & hominis, non quilibet sed strenua animo, saque cum divina gratia cooperatio: cum sit verissimu illud, quod ait D. August. ser. 250. de temp. Inter omnia Christianorum certamina, sola duriora sunt praelia castitatis, ubi quotidiana est pugna. Et raris videri: gratiam castitatis sortita est inimicum, qui quotidie vincitur. Et tamen timetur.

1 Cor 7. 25. 3 Reg. 7.

Servanda castitati, duplici fortitudine opus est.

D. August.

Atque haec potest esse tertia ratio, cur virgines supra montem Sion cum Agno appauerint, ut videlicet explorata esset qualis debeat esse virginum educatio, & vitae ratio. Quia enim difficile est virginittatem, sarram tectam tueri, debet virgines ad altissimu montem Sio confugere, hoc est, sese a comuni & frequenti hominum consuetudine abducere, publice fugere, recessum quaerere, & Agni vestigia identidem persequi, illi tantu purissimis delectari, reliquis omnibus terrenis deliciis, & carnis illecebris amputatis. Hinc est quod idem Graecum vocabulum σωφροσύνη & moderatu atq. temperantem & praeterca castu & continente significat, & σωφροσύνη, no tantummodu castitatem & temperantiam, sed & pudicitiam & castitatem, vnde Hier. saepe apud Paulu id vocabulu pudicitiam vertit, quibus in locis Vulgata editio sobrietate, habet: veluti l. 10. contra Iovin. citans illud Pauli ad Rom. 12. No plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietate, legit ipse, sed sapere ad pudicitiam Non plus, inquit, sapere quam oportet sapere, sed sapere ad pudicitiam, non ad sobrietatem, si quidem Graece scriptum est εις το σωφροειν. Hic ille. Et i. ad Tim. 3. Oportet Episcopu irreprehensibile esse, animus uxoru viru, sobrium. Graece σωφρονα. Hieronymus & Ambrosius, Pudicum. Et ad Titu. Oportet Episcopum sine crimine esse sobriu. Graeco σωφρονα. Hieron legit pudicu multuque aliis in locis. Ex quo apparet, quam coniuncta esse debet cum castitate, sobrietas & temperantia, atque in omnibus rebus modestia: siquidem uno eodemque vocabulo utraque significatur, & vnu pro altero sumitur, ut ferè idè sit temperantem sobriumque esse, & castu esse, sicut eo ipso, quod aliquis sobrietate, temperantia, modestiaque neglexerit, simul quoque castitati nuntium remisisse existimari potest. Vnde D. Greg. Naz. in orat. exhortationis ad virginem, hoc eodem sensu eam, ut ad montes confugiat adhortatur, & esse, inquit, incedis virgo, in montibus salueris, ad sodomam ne reflexeris ne in salis stagnum obdureris.

VIII.

Qui virginittatem amat publicum deseret in montem fugiat.

D. Hieron.

Rom. 12. 3.

1 Tim. 3. 2.

Ad Tit. 1. 7. 8.

Sobrietas, temperantia, est modestia castitatis coniunctissima. D. Greg. Nazianz.

Hanc nimirum ob causam, omnes ferè Patres tam multi sunt in commendanda prudenti circumspectione virginibus, & amplificandis periculis, quae in te maxime lubrica, vel minima incuniam, & olerantiam consequuntur: potissimu vero Tertull. in l. de velandis virginibus, passim habet, Ea consuetudo deligenda est, quae virgines includit soli Deo nrae, quibus praeter quod a Deo, non ab hominibus captanda gloria est: etiam ipsum bonu suum erubescendum est: si tales oculi volent virginem visam, quales habet virgo, quae videri vult, eiusdem libidinis est videri: Et videri, tam sancti viri

Tertull.

periculis, & difficultatibus circumseptis: atque ad eod oporteat virginitatis florem
 cautè decerpere, cum sic periculum ne qui legere appetit, ab spinarum aculeis
 D. Ambros.
 cruentetur: Audiamus Ambrosium eodem lib. 1. de Virginibus ita scribentem.
 Digna virginitas qua apibus comparetur, sic pudica, sic continens, rore pascitur apes, nescit con-
 cubitus, ros quoque virginis est sermo diuinus, quam te velim filia imitatrix esse huius api-
 culæ, cuius flos est, ore soboles legatur, ore componitur, florem tibi demonstro carpendum, illum
 virique qui diuini, Ego flos campi, & liliū conuallium. Tanguam liliū in medio spinarum,
 quod est enim virtus in diuini spiritalium nequitiarū sentibus virtutes obsideri: unde nemo fructus
 referat, nisi qui cautus accedat: sume igitur alas virgo, sed spiritus, ut super uoles vitia, si contin-
 gere cupis Christum. Hæc Ambrosius.

Cant. 21.

Hæc autem vigilantia, ut plerique annotarunt, vel in ipso liliū florenō obscure
 expressa est. Etenim flos liliū sex folia habet candida, & intra ipsum florem sex
 grana aurea, si quis aduertat continetur, quia sex sunt conditiones præcipuè, qua
 castitatis seruant: sobrietas non esse otiosum, cultus asperitas, custodia sensuum,
 raritas sermonum, & occasionum euitatio. De primo habes ad Rom. 13. Non in
 ebrietas in bibulis, & ebrietatibus, & statim subiungitur, Non in cubilibus, & impudicitia.
 De secundo Ezechielis 16. Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, superbia, saturitas pa-
 nis, abundantia, & circumspicis & filiarum eius. Et Eccl. 33. Mitte illum (id est seruum) in
 operationem ne tracet, multam enim malitiam docuit otiositas. De tertio Num. 25. Vbi re-
 fertur quod femina Moabitides sese eleganter ornauerunt, ut filios Israël ad
 suam iram pertraherent. De quarto Proverb. 4. Oculi tui, restra videant, & pal-
 pebra tua præcedant gressus tuos. Et Eccl. 26. Fornicatio mulieris in excellentia oculorum, &
 in palpebris illius agnoscitur. Et Hier. 9. Docete filios vestra lamentum, & vnaqueque pro-
 ximam suam plantum, quia ascendit mors per fenestras nostras. Vbi per fenestras, sensus ipsi
 accipiendi sunt. Vnde & David incaute videndo cecidit: & Dina propter curio-
 sitatem, virginitatem perdidit: Et ut annotauit Isidorus Clarius in suis scholiis,
 super. 14. Iudic. Samsoni eruti fuerunt oculi, quod à concupiscentia oculorum
 sibi non temperauit. De quinto, Eccl. 22. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea
 sermone uiscerum? Et 1. ad Corinth. 14. Corriumpunt mores bonos colloquia mala, seu ut
 alij transferunt, Confabulationes pessime. De sexto, Gen. 19. ubi ad Loth dicitur, sal-
 uam uiam tuam, uoli rescire post tertium, nec stes in omni circare regione. Quibus ver-
 bis non solum iubetur Sodomam, sed omnem etiam circumcirca regionem de-
 serere, quia uisibiles omnes peccandi occasiones longe deuitanda sunt. Etenim
 Thamar corrupta est ab Amon fratre suo, quia sola cum illo fuit. Vnde Paulus 1.
 ad Tim. adhortatur Timotheum, ut adolescentiores uiduas deuitet.

XI.

Quæ, & que conditio-
 nes, seruande
 castitati, ne-
 cessaria sint.
 Rom. 13. 13.
 Ezech. 16.
 49.
 Eccl. 33. 18.
 29.
 Numer. 25.
 Prou. 4. 25.
 Eccl. 26. 12.
 Hier. 9. 10.

Gen. 34.
 Isid. 147.
 Eccl. 22. 33.

Gen. 19. 16.

1. Reg. 35.
 1. Tim. 5.

Cur virgines nomen Agni, & nomen patris eius scriptum
 in frontibus habeant?

Habentes nomen eius, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis.

SECTIO III.

ILLA centum quadraginta quatuor millia, qua Ioanni apparuerunt: supra I.
 montem Sion simul cum Agao, qua Virgines erant, ut diximus, habebant
 nomen Agni, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis: quod Rich. de S.
 Rich. 118.
 Vi & ita interpretatur, ut haberint scriptum in frontibus nomen Agni, id est, fidē
 Agni, quia dicitur Ch. iustitiam, & nomen Patris eius, id est, fidem patris eius, qua
 Dei filij non cupantur: qua fidem habebant scriptam in frontibus per manifestam
 & publicam confessionem. Sed quid est quod hoc tanquam peculiare virginibus
 ascribitur, cum id omnibus fidelibus, præcipue uero Martyribus cōueniat? Prima

Virginitas,
martyrium
sue sangui-
nis.
D. Hieron.

Zachar. 1.
Locus 2.1.
charia expō-
ditur.

ratio est, quia virginitas martyrium quoddam est sine sanguine: unde motus virgines instar Martyrū nomen Christi, & Patris in fronte gestare per publicā confessionem describuntur, quali & ipsi pro confessione fidei continuū mortē oppetant, quæ est sententia D. Hier. ad Demetriadē virginem de seruanda virginitate, si ea epistola Hieronymi est. *Assume, inquit, scutum fidei, lorica iustitiæ, galeam salutis, procede ad prælium, habet & pudicitia seruata martyrium suū.* Eleganter hoc habet expressum in illa visione facta Zachariæ cap. 1. ubi virum illū ascendentem super equum rufum sequebantur equi rufi, varij, & albi. Quo loco præter alias eius visionis expositiones volunt plerique in viro illo sedente super equum rufum Christum passionē suā rubicundū, & in humanitate tanquam in equo rufo apparentē exprimi: in equitibus verō sequentibus diuersos sanctorū gradus significari, qui Christū in passionē imitari studeant. Et quidem per equos rufos Martyres, per varios, hoc est, variis maculis, partim videlicet albis, partim nigris, partim etiā rufis distinctos, sanctos virtutū varietate, & splendore præcellentes, quibus tamen non desit suus etiam rufus color, vt cum duce suo præeunte aliqua ex parte conueniāt: per albos denique virgines. Iuxta quam expositionē illa statim sese offert dubitatio, nimirū si Christum in equo rufo sedentem sequi est illū per sanguinem imitari, quam ob causam equites, qui sequebantur, partim in equis rufis sedebant, partim in variis, qui & ipsi, si non toti rufi, certē maculis aliquibus sanguineis, notabantur, quo modo virgines, qui in equis albis sedebant, Christū sanguine suo rufam, & passionē rubicundum sequebantur, cum nihil sanguinis præferrent: Rectē, inquit, quoniam ipse candidus virginitatis color pro sanguine reputatur, ipsa que virginitas martyriū quoddam est. Quare cum in albis corporum, animorumque; suorum corporibus virgines Christum in rufo equo sedentem sequuntur, eū etiam suo modo per passionem, & sanguinē, martyriū que imitantur. Hæc est igitur prima ratio, cur virgines tanquam præstantissimi quidam Martyres nomē Agni, & nomen patris eius scriptum in frontibus gerunt.

II. Secunda est. Habent nomē Dei scriptum in frontibus, vt exponit Hugo Card. quia eodē Dei nomine appellantur, hoc est, Dij. Nam sic ea appellatio iudicibus, & principibus tribuitur, iuxta illud Pl. 81. *Ego dixi: Dy estis, & filij excelsi omnes:* cur non etiam virginibus tribuatur, qui iure optimo propter puritatem, & minimā cum terrenis rebus concretionem, Diuinam nomenclaturam videntur promereri? Est enim Diuinum quiddam in carne supra carnem viuere. Quam ob causā Diuina similitudo potissimū virginibus tribuitur in sacris literis: nam 1. Ioan. 3. postquam dixisset Ioannes: *Scimus, quia cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est:* continuū subintulit: *Et omnis, qui habet hanc spem in eo, sanctificat se,* seu vt legit D. Aug. tract. 4. in 1. epist. Ioan. *Castificat se.* Quibus verbis certis castitati potissimum tribui à Ioanne Diuinam ipsam similitudinem, quæ beatifica Diuinæ essentia visione continetur. Id quod etiam non obscurē Dominus significauit Matth. 5. cum dixit: *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.* Cui accinit illud ad Hebr. 13. *Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum:* vbi pro *sanctimoniam*, est Græc. τὸ ἀγιόσωτον, quam vocem hoc loco communiter Græci interpretes, & plerique ex Latinis de castitate interpretantur, D. Chrylost. in epist. ad Hebr. & in caput secundum epistolæ ad Ephes. Theod. Theophyl. in epist. ad Hebr. Cassian. lib. 6. c. 16. D. Ansel. D. Tho. in eum locum D. Hier. in c. 47. Ezechielis, eamque expositionem innuit D. Aug. epistola 112. quæ est de videndo Deo ad Paulinum, cap. 5.

III. Tertia ratio est. Gestant virgines nomen Agni, & nomen patris eius scriptum in fron-

in frontibus, vt ab omnibus cognoscantur tanquā filij summi Principis, aut certē ex regia familia, & regio prognati sanguine, nimirum tanquam principes quidā, qui iisdē insignibus, ac titulis cum ipso Rege, ac Principe decorantur. Quod enim virgines spiritū regium habeāt, virginitasque princeps quedā virtus sit, & regal s; nō obscure colligitur ex illis verbis Pl. 50. *Redde mihi letitiā salutaris tui, & spiritu principali confirma me.* Vbi D. Hier. trātulit, *spiritu potenti, Felix, spiritu munifico, vel liberali, eodēmq; modo Paraphr. Chald. alij spiritu mobili, Sept. spiritu principali: quæ omnia eo dē recidūt: solemus enim viros munificos, ac liberales appellare principes. Non desunt etiā, qui transfērant, spiritu volūtario, & spontaneo.* Quanquā verō multi hoc loco per *spiritū principale* spiritum sanctū accipiunt, tamen rectē etiā alij de spiritu humano intelligi posse arbitrantur, in quibus est Franciscus Titelm. in suis annotationibus ex Hebr. super Pl. vt nimirū Dauid, qui per concupiscentiā carnis collapsus turpiter fuerat, postulet spiritū quendā potentē, ac validū, quo possit petulantia carnis cōprimere: spiritū, inquam, castitatis, & continentia, qui iure optimo appellatur *spiritus principalis*, quia dignus sit Principe, quasi dicat dauid: Cum adulteriū perpetravi Domine, ē sublimi regie dignitatis culmine, ad infimū & abiectū quendam ordinē delapsus sum, oblitus me Principē, ac Regē esse: ergo deinceps, cōfirma me spiritu castitatis, quo rursus Regē, ac Principem referā. Id quod vsq; adeo verū est, vt castitas per antonomasiā, siue excellentiā grauitas, & maiestas dicatur: sic enim plerique exponūt illud ad Tit. 2. *In omnibus te ipsum præbe exemplū bonorum operū, in doctrina, in integritate, in grauitate.* Etenim pro *grauitate* Augustor cōmentariorū in epist. Pauli, qui ascribuntur D. Hic legit, *castitate.* Et verō nomen Græcū *συνόρις*, non solū grauitatē, & maiestatem, sed etiam castitatē significat. Cernis igitur per *grauitatem* eo loco, seu vt etiā verti poterat, *maiestatē*, intelligi posse castitatem, quæ vsque adeo regia, & imperatoria est virtus, vt per excellentiam maiestas appellatur, & quod est consequens, eum in quo est, Regē ac Principē faciat, quem omnes reuerentur: idcirco enim sequitur: *Ut is, qui ex aduerso est, vereatur* (seu vt alij legunt, *reuerentur*) *nihil habens dicere de nobis.* Etenim castitas vt pote regalis virtus reuerentiam possessori conciliat etiam apud ipsos æmulos, qui cum eum, cui inuidet, castum vident, nihil præterea sibi reliquum esse putant, quod illi per iniuriam, & ignominiam possint obicere: *Ut is, inquit, qui ex aduerso est, vereatur, nihil habens dicere de nobis.*

Virginitas virtus princeps & regalis. Psal. 50. 14. D. Hier. Felix. Paraphr. Septuag. Titelm. Castitas per antonomasiā grauitas & maiestas. ad Tim. 2. 7. Conciliat reuerentiam.

Cur virgines vocem quasi tonitruū magni habere dicantur.

Et audiui vocem de celo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocem tonitruū magni.

SECTIO IIII.

Non vacat mysterio, quōd virginum vocem, quam Iannes audiuit, non solū dicat fuisse tanquam vocem aquarum multarum, sed etiam quasi vocem tonitruū magni, quod mysterium maius adhuc apparet ex eo, quod mox subiūgitur vocem illam fuisse quasi cithararū cithararū antium in citharis suis: quid enim citharæ di concentus, & harmonia habet com fragore tonitruū commune? Prima ratio est. Comparatur virginū vox tonitruo magno, propter difficultatem, laborem, castigationemque carnis, qua ad tuendam castitatem opus est. Sicut enim tonitruum ex nubis collisione, & quasi erūpendis exhalationis violentia gignitur, ita castitas, potissimumque virginitas cōtinua carnis maceratione, & quadā nature violentia acquiritur, & quasi tonitruū generatur. Hac ratione Iudith cōseruasse castitatem.

Castitas acquiritur natura violentia. Iud. 8. 5.

dicitur Iudith. 8. In superioribus domus sua fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur. & habes super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vite sue prater sabbata, & neomenias & festa domus Israel. Cortina illa serica, quae operiebant tabernaculum erant ex hyacintho, purpura coccoque bis tincto, & praeterea ex

Virginitas
hyacinthi-
num Ecclesie
operimentum

byssis retorta: quoniam virginitas, quae operimentum Ecclesiae est hyacinthinum, ac caeleste, debet habere adiunctam byssum retortam, id est, macerationem carnis ad caelestes potius delicias, voluptatesque amandas quodammodo intorquetur. Accedit, quod eadem cortina serica, & hyacinthinae operimento alio cilicino tegebatur, ut à teporis iniuriis illaesa conservarentur: sic enim virginitas operienda est cilicio, ne tetationibus pateat. Atque huc pertinet illud spōsa Cant. 5. *Manu mea stillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha prebatissima.* Quibus verbis illud indicat

Cant. 5. 5.
Cilicio ope-
rienda, ne
tetationibus
pateat.

revoluit non solum manus, id est, gratia virginis opera, sed etiam digito, hoc est, minimas quasque actiones stillare debere myrrham, cum sponsus quaeritur, tunc enim hoc dixit sponsa cum ad aperendum spōso pulsati surrexit: quia videlicet in omnibus vel minimis operibus, quibus placere spōso virgines cupiunt, praecipue carnis, appetitionumque non quaeris, sed probatissima, & spectatissima mortificatio debet splendescere.

II. Secunda ratio, cur virgines dicantur habere vocem citharæ dorii, & simul quasi tonitruum magni, ea est, quod castitas sit famosa quaedam virtus, & incredibili sui admiratione longissime audiatur, & quasi tonet. Itaque dum virgo, vel quilibet alius castitatis amator intra domum suam inclusus, praeuorumque hominum consuetudinem fugiens, citharā corporis per castitatem pulsat, concentumque suauissimum Deo, & Angelis reddit, eo ipso simul tonitruum toto regno edit per famam castitatis: hac enim ratione Iudith se famosissimam reddidit toto regno Israelitico.

Castitas vir-
tis famosa.

Iudith. 8. 8.

Erant, inquit, haec in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat, quilibet queretur de illa verbum malum. Quo loco verbum malum ad notam castitatis referendum est. Itaque propter castitatis opinionem famosissima erat, cum tamen, ut pau-

Iudith ob
castitatis opi-
nionem famo-
sissima.

3. Reg. 7.

lo supra diximus, in cubiculo suo quasi solitariam vitam duceret. Idem videtur adumbratum in eo, quo supra capitella columnarum aenearum, de quibus antea dictum est, lilia erant in typum virginitatis, & castitas, quae in alto eminet, omnibusque est conspicua, quasi pulcherrimum simulacrum in altissimis columnis erectum. Merito etiam super aeneas columnas lilia quoque aenea ponebantur, est enim aes maxime sonorum, & castitas in hoc atri similes, quod sonet longissime. Hinc etiam est, quod castitas rebus maxime odoriferis comparatur propter nominis celebritatem, famaque odorem, qui in omnem partem diffunditur, veluti liliis Cant. 2. vbi desponso dicitur. *Qui pascitur inter lilia*, hoc est, ut interpretatur

Cant. 2. 16. 2
castitas re-
bus odoriferis
cur compare-
tur.

Glossa.
Ecl. 2. 4. 10.

Glossa, *Inter desideria castarum mentium.* Et iterum, *sicut lilius inter spinas, sic amica mea inter filias:* quam ob causam merito ad castitatem referri potest illud Ecl. 2. 4. *Si- cut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedit: quasi myrrha electa dedit suavitatem odoris: & quasi storax, & galbanus, & unguis, & gutta, & quasi libanus non incisus* (quo verbo innuitur virginitas) *vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.* Quo loco est advertendum pro balsamo haberi Graecè ἀσπάλθη, ut legit Romanus, quae lectio melior est, quem παλάθος, ut est in Bibliis Complutensibus, quoniam palathos non numeratur in aromatibus.

III.

Plinius.

De Alpalatho autem sic scribit Plin. lib. 12. cap. 24. *In eodem tractu Aspalathos nascitur spina candida, magnitudine arboris modica, flore rosea. Radix eius vnguentis ex- pectitur. Tradunt in quocumque frutice curruetur areus caelestis eandem, quae sit Aspalatho, suavitatem odoris existere, sed in Aspalatho inenarrabilem.* Id quod maxime pertinet ad casti-

ad castitatis commendationem, quæ florem in primis habet rosæ pulcherrimæ. Deinde cum super eam perpetuò cælestis arcus curuetur, id est, diuina gratia, & beneuolentia sedem habeat, quæ per arcum illum exprimitur, sanè habet odore inenarrabilem: quamquam & per arcum cælestem possumus accipere Diuinam protectionem, qua uirginitas armatur: imò & illud, quod uirginitas arcum habet super se curuatum, quia bellatrix est, & una de Tyriis uirginibus: de quibus dicitur à Poëta.

*Virginitas
virtus bella-
trix.*

Virginibus Tyriis mos est gestare pharetram.

Itaque uirginitas arcum præfert, quo concupiscentiam, imò & calumpsum expugnat.

Tertia ratio. Habet uirginitas uocem quasi tonitruum magni, quia est terribilis Dæmonibus, imò & ipsis uoluptuariis hominibus, cum enim uident aut audiunt aliquem castè uiuere, imò & sermonem à cõcionatore haberi de laudibus castitatis, libidinis suæ flagitiorumque memores, quasi audito magno aliquo tonitruo perterrentur, diuinam iram suppliciaque formidantes: quod præcipuè cõtinget extremis illis temporibus, de quibus Ioannes loquitur, cum usque ad eò libido dominabitur. Habet in huius rei confirmationem illustre exemplum Act. 24. Vbi disputante Paulo de castitate coram Felice præside, fuit Felix maximo timore perterritus. *Post aliquot, inquit, dies ueniens Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Iudæa uocauit Paulum, & audiuit ab eo fidem, quæ est in Christum Iesum. Disputante autem illo de iustitia, & castitate, & de iudicio futuro tremefactus Felix respondit. Quod nunc astinet, uade, tempore autem opportuno accersam te.* In quem locum aduertit Caietan. quia Drusilla pulcherrima erat, & eã uisus ad eò deperibat Felix, ut à prioribus eam nuptiis separauerit: quemadmodum auctor est Iosephus l. 20. Antiquitatũ e. 9. idcirco Paulum de castitate disputasse. Additque Dion. Carth. de illis tribus disseruisse Paulum, quoniam contra iustitiam ex incontinentia Felix Drusillam obtinuerat, eãque ob causam contremuisse Præsidentem cum audiret se propter utrumque à Deo iudicandum. Aduerte etiam merito Paulum castitatem cum iudicio cõiunxisse, & de utroque simul coram homine uxorio disputasse, quoniam in obscenos libidinososque homines Deus acerrimè uindicabit.

*IV.
Dæmonibus,
& uoluptua-
riis hominib.
terribili.*

Act. 24. 24.

Caietan.

*Iosephus,
Dion. Carth.*

*In libidinosos
acerrimè uin-
dicabit Deus.*

Postremò habent uirgines uocem tanquã tonitruum magni, quoniam uirginitas intra nubem illam humanitatis Christi, ortum habuit, & inde tanquam tonitruum, hoc est cum magnæ uirtutis orbis admiratione exit. Etenim postquã Deus homo factus uirginitatem in seipso consecrauit, uirgo ex uirgine genitus, quam plurimi deinceps extiterunt, qui uirginitatem colerent, cum ante legem gratia paucissimi reperirentur. Vnde Ambr. lib. 1. de uirginib. de uirginitate loquens, *Et cælo, inquit, accersis, quod imitaretur in terris, nec immeritò uiuendi sibi usum quasi uis è cælo, quæ sponsus sibi inuenit in cælo.* Et Greg. cognomento Theologus, in orat. exhort. ad uirginem, *Olim, inquit, cum lex erat, & umbra ceteroniamque temporaria, cum primatum habebant nuptia tanquam adhuc infantes: postquã uero emigravit lites subinductus, que est spiritus, & Christus cum processisset ex uirgine, in carne passus est, tunc effulsit castimoniam, diuidens mundum.* Hæc ille. Quod autem humanitas Christi nubes sit ex qua uirginitatis tonitruum prodire potuerit, perspicuum est ex illis uerbis Esai. 19. *Eccc Dominus ascendet super nubem leuem.* Quo loco D. Hieron. per nubem, & uirginem, humanitatem Christi accipit.

*V.
D. Ambr.
Post interna-
tionè effulsit
uirginitas.
D. Gregori.
Naz.*

D. Hieron.

Et Vocem, quam audiui sicut citharædorum citharizantium in citharis suis.

S E C T I O V.

- I. **C**ommemorat Ioannes vocem illam, aquarum multarum, & tonitruum magni fuisse etiam vocem tanquam citharædorum citharizantium in citharis suis. Sciendum est igitur, sanctos esse insignes quosdam supremi principis Dei citharædos: quoniam Deum, Angelos, vniuersamque illam cœlestem curiam suauissimo virtutum suarum concentu demulcent, in suorum corporum, & animorū citharis. Quæ est communis interpretum in hunc locum sententia: idque præterea docet D. Greg. lib. 20. Moral. cap. 31. super illud Iob. 30. *Per sa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.* Quia organum, inquit, per fistulas, cithara per chordas sonat. potest citharæ recta operatio, per organum vero sancta prædicatio designari: per fistulas quippe organi ora prædicantium, per chordas vero citharæ intentionem rectè viuendum non inconuenienter accipimus, quæ dum ad patriam per afflictionem carnis tenditur quasi extenuata chorda in cithara, per inuentum admiracionem sonat: sicutur etenim chorda, vt congruum in cithara cantum reddat: quia sancti viri castigant corpus suum, & seruituri subiciunt. Hæc ille. Sic etiam D. Hier. exponit illud Esai. c. 16. vbi Propheta venter suum citharam appellat, *venter meus ad Moab, quasi cithara sonabit:* hoc est, vt ait Hier. Venter meus, qui instar citharæ musica arte compositus est, ita vt nulla sit chorda, quæ non reddat sonum suum, resonabit luctum agentis pœnitentiam Moab. Hæc sunt, inquit, viscera & interiora prophætæ, de quibus Dauid. *Benedic anima mea Dominum, & omnia interiora mea nomen sanctum eius:* quomodo enim cithara non emittit vocalem sonum, atque compositum, si saltem una chorda supra fuerit, sic spiritalis venter prophætæ, si vna in eo virtutum chorda defuerit, non poterit melos dulcere resonare: Philosophorum quoque sententia est herere sibi virtutes: & Apostoli Iacobi, cui vna defuerit huic omnes deesse virtutes. Hæc Hieronymus.
- II. Ex his perspicuū relinquitur, cū sancti omnes citharæ Dei appellentur, multo meliori iure id virginibus tribuendum, atque adeo meritò cum agno apparuisse in monte Sion cum citharis pulcherrimis, hoc est, corporibus suis mundissimis, omnique libidinosa labis expertibus, quibus tanquam citharis Dei laudes continuè personant, in quos ad eod meritò quadrat illud Ecclesiast. 39. *Obaudire me Domini fructus, & quasi rosa plantata super riuos aquarum fructificat, quasi Libanus odore suauitatis habet: florete flores quasi Lilium, & date odorem, & frondete in gratia, & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis: date nomini eius magnificentiam, & confitemini illi in voce laborum vestrorum, & in canticis laborum, & citharis.* Vbi iure optimò virgines rose conferuntur, quoniam cum candore ruborem habent, siquidem virginitas non solum est propter puritatem candida, sed etiam propter speciem martyrij rubicunda, vt supra dictum est. Liliis etiam & floribus merito comparantur, est enim virginitas & pudicitia, vt Tertullianus appellauit in libro de Pudicitia, flos morum, honor corporum, cui accinit illud, quo descripsit D. Cyprianus li. de disciplina, & habitu virginum, virgines esse florem Ecclesiastici germenis. Florete flores, hoc est, virgines, quæ interius per sanctum propositum atthorescitis, florete quoque exterius per exemplum, odoremque puræ conscientie, bonæque fame ac nominis afflate, fronde in gratiam, id est, frondes bonorum operum producite. *Date nomini eius magnificentiam,* hoc est, vestra admirabili sanctitate Dei potentiam prædicare: maxime enim Dei potentiam commendat virginitas, quippe cum eius singulari præsidio, carnis pecculantiam, & effrenatas corrumpat

Sancti, insignes Dei citharædis.

D. Greg. Iob. 30. 31.

D. Hieron. Esai. 16. 11.

Psal. 102. 1.

Virginum corpora Dei citharæ. Eccl. 39. 17.

Virginitas candida & rubicunda. Tertullian. D. Cyprian. Flos Ecclesiastici germenis.

Commendat Dei potentiam.

corrupte naturæ appetitiones animosè coërceat. Denique, *confitemini illi in citharis;* corporum, scilicet vestrorum, per macerationem carnis assiduam.

Itaque virginum corpora citharis comparantur duplicem ob causam; tum propter concentum, quem efficiunt suavisimum ipsa castitatis pulchritudine: tum etiã propter mortificationem, quæ ad castitatem tuendam requiritur: hæc enim etiã cithara dicitur, ut paulò superius ex D. Greg. diximus. Primo, quia sicut cithara sonat ab inferiori parte, ita per mortificationem inferior animæ pars harmonica redditur. Secundo, quia sicut in cithara omnes chordæ attemperantur, ut concentum efficiant, ita omnia membra, & potentiæ, quæ dissonant, sunt mortificatione attemperandæ, iuxta illud ad Rom. 6. *sicut exhibuistis membra vestra servire iniquitati ad iniquitatem, ita exhibete membra vestra servire iustitiæ in sanctificationem.* Tertio. Ex D. Greg. li. 20. Moral. c. 3. propter prudentiam, quæ in carnis maceratione requiritur: & modum, qui est in mortificationis operibus adhibendus. Pensandum, inquit, est quod corda in cithara si minus tenditur non sonat, si amplius raticum sonat, quia virtus abstinentiæ, aut omnino nulla est, si tantum quisque corpus non edomat, quantum valet: aut valde inordinatæ est, si corpus atterit, plusquam valet. Atque de hac cithara loquitur regius Yates, Pl. 42. cum ait. *Confitebor tibi in cithara Deus Deus meus.* Et Psal. 32. *Exultate iusti in Domino, rectos decet collaudatio: confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi.* Quò loco est aduertendum post citharam aptè subiungi psalterium decem chordarum: quia cum mortificationis cithara pulsatur, statim etiã sonat psalterium deca chordum, id est, decem mandatorum, quæ tunc optimè seruantur, cum prauarum appetitionum compressio præmittitur, nec enim illa violantur, nisi quia illæ minimè inhibentur.

Atque hæc quam hæcenus tradidimus de nostris centum quadraginta quatuor millibus citharædis, eorùmque citharis expositio, communis est. Verùm paulò aliter easdem citharas accipit Rupert. referens illas non ad virgines tantum, sed vniuersè ad iustos, & fideles: *Cithara, inquit, sunt pectora fidelium, in quibus per fidem musica cælestis inhabitat, ubi corda sunt extenta præceptorum, de quibus dicitur Pl. 32. Confitemini Domino in cithara, in psalterio decem chordarum, psallite illi. Decem quippe legum præcepta sunt: hæc obseruare est cantare primum in cithara: deinde in psalterio clavis sonante, id est, primum in timore, deinde in perfecta charitate.* In qua Ruperti expositione obseruat elegantè fidei similitudinem, quæ nimirum citharæ comparatur: & quoniã sola fides ad salutem non sufficit, extendi ea debent chordæ præceptorum, ut perfecta harmonia, & concentus efficiatur. Obiter hic obserua Clementè Alex. lib. 2. Pædagogici c. 4. per psalterium deca chordum Christum intelligere; quòd nomen Iesus incipiat à litera I. quæ apud Græcos decem significat, *Confitemini, inquit, Domino in cithara, in psalterio deca chorda psallite ei. Nunquid deca chorda psalterium verbum Iesum significat, qui manifestatur elemento decadis?* Postremò Richardus de S. Viçt. annotauit non tantum dictum esse de illis centum quadraginta quatuor millibus, quod citharizarent in citharis, sed additum esse suū, id est non alienis, quia videlicet vnusquisque suis ipsius operibus salutem adipiscitur, iuxta illud ad Gal. 6. *Opus suum vnusquisque probet, & sciam semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero.*

Quod verd atinet ad canticum, quod huiusmodi citharædi, id est, virgines concinunt, duo de illo dicuntur à Ioanne: vnum est esse quasi canticum nouum: alterum eiusmodi canticū neminè potuisse dicere, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, id est, solos virgines. Vbi aduerte, pro eo, quod nos habemus, dicere, haberi Græcè *καθ' ἑαυτὴν* hoc est, *discere*, facile autè fuit in Latinis codicibus, ut *discere* in *dicere* corrüperetur. Est igitur sensus, canticum, id est, laudem, quæ virgines

III.
Corporis membra, & potentie mortificatione attemperanda Rom. 6. 19.

D. Greg.

Mortificationis operibus modus adhibendus. Psal. 42. 12. Psal. 32. 12.

III.

Rupert.

Psal 32. 2. Cantant in cithara qui Dei præcepta seruant.

Fides sola non sufficit ad salutem. Clem. Alex.

Rich. Viçt. Operibus agentis nemo adipiscitur salutem. Ad Gal. 6. 4.

V.

Virginitas
rara.

Semel amissa
recuperari non
potest.

Quanta sit
eius præstan-
tia.

D. Greg.

Deo propter integritatis donum exhibebant, quasi novum in cælo auditū fuisse propter virginitatis raritatem: rarissimum enim visum est tantam virginum multitudinem repertam in terris fuisse. In eo autem, quod nemo poterat discere eiusmodi canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, significatur laudem de integritatis dono conservato nulli beatorum, præterquam virginibus posse convenire: cum virginitas semel amissa recuperari amplius non possit: Et quoniam illa verba, *nemo poterat discere*, indicant aliquem conatum adhiberi à beatis ad descendum eiusmodi canticum; sed propter canticum difficultatem, tum altitudinem non posse, quantumcunque voce contendant illud addiscere, sanè significatur eximia virginitatis præstantia, quippe quæ beati omnes, si fieri posset, habere cuperent, hoc enim est conari ad canticum addiscendum. Itaque tam insignes citharædi sunt virgines, ac tam canoras, sublimésque voces habet, talémque concentum, & harmoniam efficiunt: ut vel ipsi supremi spiritus nequeant, cum illis neque devocis præstantia, neque de concentu musicæ, neque de citharizandi arte contendere. Illustravit hunc locum D. Greg. tertia parte Curæ Pastoralis admonitione 29. *quoniam & ipse quoque legit dicere, non discere. Quodnam canticum, inquit, cantant, quod nemo potest dicere nisi illa centum quadraginta quatuor millia? singulariter quippe canticum Agno cantare est eum eo in perpetuum præ cunctis fidelibus de incorruptione carnis gaudere: quod tamè ceteri electi canticum audire possunt. Licet dicere nequeant, quia per charitatem quidè in illorum celsitudine latere sunt, quantum ad eorum præmia non assurgat. Hæc ille.*

Cur virgines dicantur empti de terra primitiæ Deo, & Agno?

Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo, & Agno.

SECTIO VI.

2. Cor. 6. 20.
Virgines peculiari nomine à Christo empti.

Paulus.

Terstoll.

D. Ambros.
Virgines electi primitiæ.

I. **D**Ocet Ioannes illa centum quadraginta quatuor millia virginum emptas fuisse de terra, pretioso scilicet Agni sanguine. Sed quid est, quod cum omnes electi empti sint sanguine Agni iuxta illud 1. ad Cor. 6. *Empti enim estis pretio magno*: virgines peculiari ratione empti de terra commemorantur? Sanè crediderim propter summam virginitatis excellentiã dici virgines peculiari nomine emptas à Christo, quasi Christus peculiari quodam modo optimè collocatum pretium sui sanguinis in virginibus tanquam gemmis pretiosissimis emendis arbitretur. Unde merito exclamat hoc loco Pannonius: *O donum admirabile, o meritum fragile vitæ excellentissimæ, cuius tam præclara est commendatio. Sic nempe empti, segregatique sunt de terra virgines, ut præcipuum sortirentur premium, & magis Angelis, quam hominibus aquarentur, Deo in primis accepti.* Nec verò hic locum habet, quod scribit Tertullianus in libr. de habitu muliebri, abundantiam contumeliosam esse in se ipsam, eo quod multitudo mercium, quantumcunque pretiosæ sint, eandem pretium, ac valorem minuit: non inquam, hic locum habet. Quamvis enim tam multi virgines apparuerint, videlicet centum quadraginta quatuor millia, nihil propterea de alicuius eorum pretio detractum est, sed unusquisque ut gemma pretiosissima emptus est pretio magno à negotiatore cælesti. Præterea cum Ioan. ait, *Hi empti sunt ex hominibus*, lætabundus, imò & quasi iactabundus loquitur, lætat utque tam pretiosas virginum gemmas è terra emptas fuisse, & quodammodo Angelis sanctè insultans, simulque uniuerso hominum generi gratulans, atque præ gaudio gestiens, ac triumphans ait: *Hi empti sunt de terra: & paulò inferius:*

II. *Hi empti sunt ex hominibus.* Sed cur primitiæ dicuntur? D. Amb. ad paucitatem refert, quamvis locum generatim de electis intelligat. *Per primitias*, inquit, *fructum electi designantur: nam sicut*

ex multitudine fructuum parua primitia Deo offerebantur: ita ex multitudine populorum paruum numerum electorum eligitur, qui ab Angelis Deo in templo gloria celestis offertur. Quae ratio etiam virginibus accommodari potest, qui propter paucitatem primitiae sunt coparatione electorum, atque adeo non iam tantum primitiae omnium fructuum, sed leuissimorum fructuum primitiae appellari debet. Secunda ratio est propter virginitatis excellentiam: sunt enim primitiae optimi omnium fructus. Tertia est, ut indicet Ioannes propter virgines Deum reliquis omnibus fidelibus benedicere, beneficiaque conferre, (quod maxime ad virginitatem commendanda pertinet) quemadmodum primitiis fructuum Deo oblatis reliqui omnes fructus quodammodo benedicantur & terra ipsa, arbor & sive fecunditate consequantur, iuxta illud Prou. 3. *Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium fructuum tuarum, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redudabunt.* Quarta. Quoniam primitiae soli Deo offerenda referuabatur: ita enim virgines integritate carnis illibata Deo seruant. Quinta. Quoniam sicut idcirco Deus sibi offerri praecipit primitias fructuum, ut hac testificatione eum homines etiam omnium auctorem profiteantur, ita virgines cum carnis suae integritatem Deo offerunt, profitentur Deum esse omnium spiritualium donorum effectorem, qui potuerit tam excellens virginitatis donum hominibus largiri.

Propter illos reliqui fidelibus benedicunt. Prou. 3.

Deo donorum spiritualium effectorem profitentur.

Sexta. Offeruntur virgines Deo tanquam primitiae non fructuum tantum, sed etiam spoliiorum: sunt enim virgines opima quaedam spolia, quae Christus mundo detraxit, & quoniam ceteris spoliis videntur excellere, idcirco primitiae spoliiorum appellari possunt. Delectari autem Deum spoliiorum primitiis, perspicuum est ex urbe Hierico, quam sibi consecrari Dominum voluisse tanquam primitias spoliiorum docet Theodoret. q. 6. in librum Iosue, eo quod fuerit prima urbs, quam filij Israel post transitum Iordanis ceperunt, id quod significatur illis verbis Iosue 6. *Sit ciuitas haec anathema, & omnia quae in ea sunt, Domino. Quicquid autem auri, aut argenti fuerit & vasorum aeneorum, ac ferri, Domino consecratur repositum in thesauro eius.* Quo loco, quanquam anathema significat illud, quod penitus aboletur, ciuitasque illa eam ob causam anathema fuerit, quod praecipit a Domino fuerit, ut omnino extingueretur, & incenderetur, ut Isidorus Clarius, & Vatablus in eum locum annotarunt: tamen Lyranus docet vocem Hebraeam *Cherem*, pro qua Septuaginta verterunt *anathema* duo significare, destructionem nimirum, & consecrationem: & utranque significationem in hoc facto concurrisse, quoniam ciuitas cum habitatoribus fuit euerfa, aurum, & argenti, & ferrum reseruata fuerunt, & Domino consecrata, ita ut profanis vrbibus applicari non possent. Quod autem vox *Cherem* consecrationem significet, patet Leuit. vigesimo septimo *Omnis consecratio Deo. quae offertur ab homine, non redimetur.* Vbi Hebraice pro consecratione est *Cherem*, & Septuaginta non *anathema* per E. sed *anathema* per H. translulerunt: quanquam non desint, qui etiam hoc loco *Cherem* pro euerfione accipiant, ut ista consecratio sit per modum anathematis, hoc est, occisionis, & euerfionis.

Virgines primitia spoliiorum Christi.

Theod. Ios. 6. 17. 19.

Isid. Clarius. Vatablus. Lyranus. Septuag. Vrbis Hierico per euerfionem consecratur Deo. Leuit. 27. 29.

Septuag.

Septima ratio, quoniam sicut rei sceleris sunt, qui primitias Deo consecratas deuorant, eum soli Deo debeantur: vnde de Israele ita loquitur Hier. c. 2. *Sanctum Israel Domino, primitiae frugum eius: omnes qui deuorant eum, delinunt: mala venient super eos, dicit Dominus. Primitiae, inquit Hieronymus, semper debentur sacerdotibus, non hostibus: & quomodo qui primitias deuorant nequaquam de genere sacerdotali, sceleris rei sunt: sic qui contumant Israel, malis subiiciuntur.* Sicut igitur, inquam, qui primitias consumunt, magni cuiusdam sceleris rei existimantur: ita in eos, qui virginum sacratum integritatem aut violant, aut sollicitant, tanquam in execrandi flagitij reos acerrime Deus animaduertit. Audi, quid referat D. Hiero. D. Hiero.

III. Hierem. 23.

D Hieron. Violatores virginum sacratum acer-rime visitetur Deus.

nymus in epist. ad Latam de institutione filie: *Præterea, inquit, nobilissima quondam femina iubente viro Hymetio, qui patruus Eustochij virginis fuit, habitum eius, cultumq; mutavit. Neglectum crinem mundano more texuit, sibi vincere cupiens, & virginis propositum, & matris desiderium: & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelus terribili voce minitans panem, & hac verba frangentem. Tu ne ausa es viri imperium præferre Christa: tu caput virginis Dei tui sacrilegiis attrectare manibus? quæ iam nunc arescent, videntur excruciatæ, quia feceris, & finito mense quinto ad inferna duceris. Sin autem persecuteris in scelere, & marito simul orbaberis, & filijs. Omnia per ordinem expleta sunt, & seram misera penitentiam velox signavit interitus. Sic videscitur Christus visitatores templi sui, sic gemmas, & pretiosissima ornamenta defendit. Hæc Hieronymus.*

V. Denique aduertendum ex D. Chryl. serm. de Ascens. Domini, primitias, quæ à Deo expetuntur, esse fructum non imperfectum, & imbecillum, sed validum, & fortem: id quod probat ex Leuit. 19. vbi de primis fructibus, quos Hebræi statim post ingressum in terram promissionis collecturi erant, dicitur. *Quando ingressi fueritis terram, & plantaueritis in ea ligna pomifera, auferetis præputia eorum: poma quæ germinat, immunda erunt vobis. Quarto autem anno omnium fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino, quinto autem anno comedetis fructus: & clarius iuxta Septuag. interpretes: Tribus annis depurgabitur fructus eius. Quarto autem anno fructus sanctus erit Domino. In quem locum D. Chryl. docet primitias fructuum terræ promissionis non fuisse quolibet primos fructus, sed perfectos, & validos, & idcirco præcepisse Dominum, ut fructus quarti anni sibi offerrentur: ne verò quisquam, priusquam ipse, eius terræ fructibus vesceretur, simul iussisse, ne populus trium præcedentium annorum poma comeret. Fide, inquit, legi conditoris prudentia fructum primum nec manducari permittit, ne ante Deum quisquam es percipisse videatur: nec offerri concepit, ne Deo immaturus offeratur: sed, Dimitte, inquit, quia primus est, nec offeras, quia oblatione nondum dignus est. Hæc ille. Ex quo licet colligere eam tantum integritatem mentis & corporis primitiarum nomen mereri, quæ perfecta est, eamque illibatam omnino debere esse ab hominibus, ut Deo offerri possit.*

Cur virgines dicantur sequi Agnum, quocumque ierit?

Hi sequuntur Agnum, quocumque ierit.

SECTIO VII.

I. Illud etiam mirum de virginibus Ioannes commemorat, quod sequantur in Cælo Agnum, quocumque ierit, quod sane sicut commendationem virginitatis eximiam, ita non mediocrem difficultatem continet, si ut omnino fatendum est, aliquid proprium, & peculiare virginibus his verbis Ioannes complectitur: nam si communis hæc est omnium beatorum prærogatiua, non erat, cur eam Ioannes tanquam laudem aliquam eximiam virginibus tribueret. Id quod etiam Ecclesia videtur intellexisse, cum in festo virginum canit.

*Quocumque pergis, virgines
sequuntur, atque laudibus
Post te canentes cursitant,
Hymnosque dulces personant.*

D. Gregor.
Nazianz.
D. August.

Et Greg. Naz. catmine de virginitate de virginibus loquens, cum ait:
*Se chorus ingens,
Carpere quem nequeas, Regem letissimus ambit,
Cælestis, studioque omni Deus esse laborans.*

D. Aug.

D. Augustinus libro de sancta virginitate capite vigesimo septimo, quem sequuntur interpretes Primasius, Arethas, & alij, docet his verbis significari virgines habere in cælo peculiaris quædam gaudia, quæ cæteris beatis non dantur, eo quod sequantur Agnum, quo cunque ierit, id est, Christum in omni genere virtutum imitentur: reliquos vero sanctos, qui virgines non sunt, sequi quidem Agnum, sed non quo cunque ierit, quoniam in virginitate sequi non possunt, cû virginitas semel amissa recuperari non possit. Itaque sequi agnum, nõ quo cunque ipse ierit, sed quo cunque ipsi potuerint. Sed audiamus ipsum Augustinum. *Quo*, inquit, *reputamus hunc Agnum? quòd nomen eum sequi vel amaret, vel valeat, nisi vos. Quo* *putamus vos ire: in quos saltus, & prata: ubi credo sunt grandia gaudia, non gaudia seculi hu-*

Primas.
Areth.

D. August.

Virgines pe-
culiaris in
cælo habent
gaudia.

1. Pet. 2. 22.

ius, nec gaudia, qualia in regno Dei cæteri non virginibus erunt: sed à cæterorum omnium gaudiorum sorte distincta: non sunt eadem non virginum, quantum Christi, nam sunt alia alia, sed nullis talia, sic in hæc sequimini agnum: quia et Agni care utique virgo. Quid est cû sequi, nisi imitari? Multa in illo ad imitandum omnibus proponuntur: virginitas autem carnis nõ omnibus: non enim habent, quid faciant, ut virgines sint, in quibus iam factum est, ut virgines nõ sint. Sequuntur itaque Agnum cæteri fideles, qui virginitatem corporis amiserunt, non quo cunque ierit, sed quousque ipsi potuerint: possunt autem ubique præterquam cum in decore virginitatis incedit: Christus enim passus est pro nobis vobis reliquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. Certe iam coniugati possunt ire per ista vestigia, etiamsi non perfecte ponentes pedes, verumtamen in eis se semitæ gradientes. Sed ecce ille Agnus graditur itinere virginali, quomodo post eum ibunt, qui hoc amiserunt, quod nullo modo recipiunt: Vos ergo, vos ite post eum virgines, quia propter hoc bonum sequimini eum, quo cunque ierit. Hactenus Augustin.

II.

Insuperi du-
bitatio.

Solutio.

In qua quidem interpretatione ille scrupulus adhuc eximendus superest. Nam quemadmodum reliqui sancti veluti Martyres, qui virgines nõ sunt, non possunt sequi Agnum, quo cunque ierit, scilicet cum graditur itinere virginali: ita & ipsi quoque virgines, qui Martyres nõ fuerint, non possunt sequi Agnum, quo cunque ierit, scilicet cum graditur itinere sanguineo martyrij: quare non facit vna virginitas, ut virgines Agnum sequatur, quo cunque ierit. Huic dubitationi responderi potest, illud esse discrimen inter reliquos sanctos ex vna parte, & virgines ex altera, quod virgines possunt omnium reliquorum sanctorum prærogatiuis, titulisque decorari: reliqui vero sancti, qui virginitatem amiserunt, virgines esse nõ possunt: atque adeo virgines posse sequi Agnum, quo cunque ierit, reliquos non posse. Verumtamen illud huic responsioni officit, quod nõ dicat Ioan. Possunt sequi agnum, quo cunque ierit, sed, sequuntur Agnum, quo cunque ierit: perspicuum est autem non omnes virgines Martyres esse. Accedit, quod Ioannes loquitur de felicitate, quã virgines, qui Antichristi temporibus permanserint, post obitum suum in cælo obtinebunt, eorum enim gloria sempiternã describere est aggressus, ut fideles illius temporis ad omnem virtutem, & præcipue castitatem animaret. At quis non videt virgines, qui Martyres nõ fuerint, postquam cû Christo in cælo regnaverint, Martyres esse nõ possent: quare adeo Virgines, de quibus loquitur Ioannes nõ solû iuxta expositionem Augustini non sequi Agnum, quo cunque ierit, sed nec etiã sequi posse?

III.

Franc. Rib.
In virginum
multitudine
omnia virtu-
tum merita.

Duplicem responsionem affert Franciscus Ribera in commet. huius loci. Vna est, virgines sequi Agnum, quo cunque ierit, quoniam in virginum multitudine omnia virtutum merita inveniuntur: multi enim erunt Martyres, Doctores, Pre-

continetur, vt iam supra ex Hieronymo docuimus, adhuc peculiare esse virginibus sequi Agnum, quocūque ierit, cum omnes eius virtutes æmulari suo modo possint, quod de aliis sanctis, qui virgines non fuerint, dici non potest: cum reliquis virtutibus non contineatur virginitas. Caterū planior ea nobis videtur expositio commemorari his verbis à Ioanne peculiare quoddam virginum priuilegium, qui agnū in cælo semper, quocūque ierit, comitentur, & prosequantur, nihilque aliud significari, quàm Agnū virginibus præcipuè delectari, ita vt à suo latere eos nunquam velit discedere. Scilicet sequuntur Agnum, quocūque ierit tanquam Regum citharædi, quos Princeps ille cælestis solet secum ad suā, suorumque omnium oblectationem ducere. Sicut igitur Reges, ac Principes, quocūque eunt, ducere solent secum citharædos, ita Christus semper secum Virgines. Quæ sanè ratio innuitur à Ioanne: nā postquam Virgines citharædos, citharædique appellasset, dixissetque vidisse se illos cum Agno pulsantes citharas, & canentes, pauld post subiunxit: *Hi sequuntur Agnum, quocūque ierit.* Peculiare etiam priuilegium Virginum agnoscit hoc loco auctor libelli de laude virginittatis, qui inter opera D. Hieronymi circumfertur. *Sequitur, inquit, Agnum quocūque ierit, quia nullus ei locus in illa cælesti aula clauditur, sed cuncta eius Diuinorum mansionum habitacula referantur.* Itaque iuxta banc expositionem peculiare quoddam virginum priuilegium, summāque cum Christo familiaritas explicatur.

Cur dicatur in ore Virginum non fuisse inuentum mendacium?

Et in ore eorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.

SECTIO VIII.

I. Aliam quoque laudem non medio crem Ioannes virginibus tribuit. *In ore inquit, eorum non est inuentum mendacium, sine macula enim sunt ante thronum Dei.*

Pro cuius illustriori cognitione, aduerte mendacium in sacris literis usurpari in primis pro rebus vanis, nihilque solidi habentibus, veluti Psalm. 4. *Filij hominum vsquequo graui corde? ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* id est, cur diligitis ea, quæ carnis sunt, & mūdi quæ vana omnino sunt, & mendacij plena, hoc est, nihil solidi, verique boni continent? D. Hieronymus ita transtulit. *Filij viri vsquequo inclyti mei ignominiosè diligitis vanitatem querentes mendacium?* vt ipse Deus loquatur, hominibusque suæ originis nobilitatem ante oculos proponat, quasi dicat: O vos inclytæ, & sublimes creature quousque vestræ dignitatis immemores ad vestram ignominiam vana, & fallacia diligitis? seu vt alij interpretantur: *Quousque gloriam meā vertitis in ignominiam?* Secundò, (quæ acceptio ex priore ortum habet) sumitur pro idolis. Hier. 8. *Quare auersus est populus iste in Hierusale auersione contentiosus apprehenderunt mendacium, & noluerunt reuerti.* Sic enim interpretatur D. Hieron. Tertiò, sumitur pro peccato mentiendi, quæ est germana verbi

Mendacium pro quibus usurpatur in sacris.

Psal. 4. 3.

D. Hiero.

Mundana omnia mendacium.

Hier. 8. 5.

D. Hieron.

Iob. 13. 3.

Prou. 10. 4.

Homo mendax pascit ventos.

Septuag.

frequentissimæque acceptio veluti Iob. 13. *Sed nomen ad omnipotentem loquar, & disputare cum Deo cupio, prius res ostendens fabricatores mendacij.* Vbi obiter aduerte esse quosdam veluti mendaciorum artifices, qui artem mentiendi profitentur quos propterea Iob appellat *fabricatores mendacij* quasi proprios huius operis artifices. Eodem modo sumitur mendacium, Prou. 10. *Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem autem ipse sequitur aues volantes:* quanquā multo aliter, & in Hebræo, & apud Septuaginta legitur. Id quod duobus modis accipi potest. Vno modo, vt fit sensus, hominem mendacem pascere, id est, alere ventos, sicut pastor gregem suum pascit altero, vt pascat ventos, id est, pascatur ventis, sicut oues pascunt herbam:

bam: & vtraque expositio significat rem omnino inutilem esse mendacium, quâ-
uis prior videatur textui magis continere, eo quod statim subiungitur, *Idem au-*
tem ipse sequitur aves volantes, quod tam inutile est, quâ ventos quasi gregem pascere. II.

Igitur in ore virginum dicitur non fuisse inuentum mendacium: primo quia non
inanes, & fallaces carnis illecebras seclati sunt, sed veram, solidam que voluptatē,
quæ virginitate continetur, cuius dulcedinem sentiebat sponsa Cant. i. cū purif-
simorum vberum sponfi suauitate experta dicebat, *Meliora sunt vbera tua vino*, id-
est, tuæ o spōse, deliciae sunt omni vino carnalis voluptatis dulciores: cui expositio-
ni accinit, quod alij vertunt ex Hebræo. *Boni sunt amores tui pro vino*. Secundo,
Non est inuentum in ore virginum mendacium, quia ab heresi, & idololatria, que
maximè Antichristi tempore vigebunt, longissimè aberunt. Ratio verò est, quia
maxima ad idolorum cultum, & heresim dispositio est carnis licentia, effrenata-
que libido, inde enim est, quod Salomon ardentissimè scaminarum amore ca-
pus sequutus est Deos alienos, colebatque; Astartem Deam Sidoniorum, & Cha-
mos Deum Moabitarum, & Moloch idolum Ammonitarum, ædificauitque fan-
um Chamodolo Moab in monte, quod est contra Hierusalem, & Moloch ido-
lo filiorum Ammon, atque in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigen-
nis, quæ adolebant thura, & immolabant Diis, vt refertur. 3. Reg. 11. E contrario
Paulus fidem cum castitate coniungit. i. ad Tim. 4. *Exemplum esto fidelium in verbo,*
in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate: & in eadem epist. c. 2. *Obsecro orationes*
feri pro Regibus, & pro omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, vt tranquillam vitam aga-
mus in omni pietate, & castitate, vbi pietas cum castitate copulatur. Aduerte obiter
ex Regibus, & Principibus castitatem regni pendere, siquidem Apostolus obse-
crat, vt oremus pro Regibus, vt tranquillam vitam agamus cum castitate.

Tertiò. In ore virginum non est inuentum mendacium sumpto mendatio, vt
veritati in dictis opponitur, quoniam cum virgines soli Deo placere studeant, non
est, cur hominibus fauoris conciliandi gratia vel mentiantur, vel blandiantur:
quod enim adulari etiam mentiri sit, per se periculum est ex illis verbis Pl. 65. *In mul-*
titudine virtutis tuae mentitur tibi inimicus tuus, Quo loco vates Regius cū Deo loquitur
hoc sensu: Inimici tui cū se viderint te superatos, & oppressos, timetis dē in ce-
pse tua potētiae magnitudinē adlabūt tibi, cum te potentē, & inuictū, verum que
Deū prædicabūt, in qua quidē prædicatione se mētiri putabūt, eū te Diis suis an-
teponēt. Cōmemoratur autē à Ioan. tanquā prærogatiua quedā virginū eximia
non inueniri in ore ipsorum mendaciū, eo quod laus maxima sit veracē esse, & in
paucissimis reperitur. Vnde Osee 4. dicitur *Maledictū, & mendaciū, & homicidium,*
& furtū mundauerunt: & Esai. *Corruit in platea veritas, & æquitas non potuit ingredi, & fa-*
lta est veritas in obliuione. Verè, in quâ, non potest ingredi veritas, quomā vbiq; clau-
dicat: rarò enim integrâ veritatē homines loquuntur, iuxta illud Psal. 11. *Diminuta*
sunt veritates à filijs hominum. Sed hinc iam oritur illa dubitatio, quâ hoc loco à ple-
risque excitatur: videtur enim hæc Ioan. sententia eum illo Davidico testimonio
pugnare Psal. 15. *Ego dixi in excessu meo: Omnū homo mendax.* Quo testimonio vtitur
Paulus ad Rom. 3. Verum hæc optimè concinunt: est enim omnino homo mendax
natura sua, fallere que, ac mentiri potest, cui non repugnat aliquos nunquā de fa-
cto mentiri. Porro est aduertendum pro eo quod nos habemus, *excessu*, Græcè esse
excessus, Hebræoç verò, *in supore meo*, vt transtulit D. Hieron. alij *in festinatione mea*,
quod etiam est trepidantium. Itaque excessus hoc loco non significat cōtempla-
tionis ecstasim vt perique malè existimant, sed stuporem, trepidationem, fugam,
discessum, præcipitè euasione: loquitur enim David de fuga, & trepidatione sua,

Ddd iij

Virginitate
voluptas so-
lida continetur.

Cant. 1. 2.
Libido est
maxima ad
heresim dis-
positio.

3. Reg. 11.
1. Tim. 4. 12.
Castitas con-
ducit ad fidē.
Ibid. 2. 3.
Ex regibus
regni pendet
castitas.

Virgines sunt
veraces.
Psal. 65. 3.

Osee 4. 2.
Esai 59. 14.
Integritatem
veritatem raro
loquuntur
homines.
Psal. 11. 1.
Psal. 115. 15.
Explicatur
locus.
Psal. 115.

Rom 3.3.

Dauid in
Deo maxi-
ma fiducia.

cum eum Saul persequeretur, significatque se destitutum penitus ab hominibus, à quibus auxilium sperabat, ideoque omnes homines appellat mendaces, & fallaces in quibus non sit confidendum. Sed aliam quoque expositionem confiteri cogimur propter Paulum, qui ad Rom. 3. mendacem eo locum sumit prout opponitur veraci, cum ait. *Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax.* Quare iuxta hanc Pauli interpretationem ita loquitur Dauid. Multi in mea fuga actum de me existimarunt, putantes me nullo pacto regnaturum: at ego in causa fuga, rerumque mearum conuersione in Deo spem fixam habens credidi, & speraui Deum suam fidem mihi de regno datam seruaturum, dixitque omnem hominem, qui contra sentiret, falli, decipi, mentiri. Qui locus ita explicatus illustris est ad commendandam in Deo fiducia, cum pericula, calamitatesque acciderint.

COMMENTARIUM SECUNDVM EXEGETICVM.

DE TRIBVS ANGELIS, QUI IOANNI APPARVERUNT, & voce illa audita de caelo. Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

Visio imaginaria proponitur, & explicatur

SECTIO PRIM A.

I.

RECELLENTEBVS virginum laudibus, & gloriosis, ac illustribus titulis explicatis docet Ioannes vidisse alterum Angelum volantem per medium caeli, habentis Euangelium aeternum, ut euangelizaret sedentibus super terram, magna que voce dixit: *Time Domini, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius, in quo Angelo significari multos praedicatores illius temporis, qui Euangelium aeternum, id est, in quo salus aeterna continetur, praedicare debeant, & nuntiareque mortalibus imminentem iudicij diem, est multorum sententia, quae nobis probatur, eamque sequuntur Beda, Rupert, D. Anselm, Tycon. Ansbort, Scalij. Addit Ioannes alium quoque Angelum sequutum esse dicentem: *Ceciderit, cecidit Babilon illa magna, quae a vino ore fornicationis suae potauit omnes gentes: quae de se fusa disputadimus ad caput 17. & 18.* Deinde tertium adhuc Angelum visum fuisse, qui dicebat voce magna: *si quis adorauerit bestiam, & imaginem eius, & acceperit charactrem in fronte sua, aut in manu sua, & hic bibet de vino irae Dei, quod misit est in calicem irae ipsius: per quem etiam Angelum similiter alij praedicatores accipiendi sunt, qui diuinis comminationibus homines a sequendo Antichristo auocabunt. Possimus quoque hos Angelos ad visionem imaginariam referre, ut scilicet visus sibi sit Ioan. eiusmodi Angelos intueri, & audire ita loquentes, ut ipse quae videbat, & audiebat, literis mandaret: non quod Angeli & cionatores futuros tempore Antichristi representarent. Docet praeterea audiuisse se vocem de caelo, dicentem sibi: *Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur: amodo iam dicit spiritus, ut requiescant a laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos. Quae sententia est iam a nobis deinceps explicanda.***

Explicatur

Explicatur illa sententia.

Beati mortui, qui in Domino moriuntur: amodo iam dicit Spiritus, ut requiescant à laboribus suis: opera enim illorum sequuntur illos.

SECTIO II.

Quidam recentiores in commentariis huius loci existimant sermonem hic esse de Martyribus, ut sit sensus: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*, hoc est, pro Domino, vel propter Dominum moriuntur: aiuntque esse Hebraicæ lingue idiotissimum frequentissimum, ut Beth, quæ apud Hebr. idem est, ac propositio in, significet etiam pro, vel propter, veluti Gen. 18. *Delebit propter quinque uniuersam urbem*, Hebraicè, in quinque, & Genes. 29. *Seruiam tibi pro Rachel plicatua*, Hebraicè, in Rachel pluribusque aliste testimonis idem confirmat. Et merito, inquit de Martyribus sermo inseritur, quia cum Ioannes Sanctorum labores, & persecutiones Antichristi tempore, futuras cõmemorasset, par erat, ut fideles animaret felices eos, beatos quæ appellans, qui pro Domino morerentur, præiudiciis fore, ut tandem à laboribus requiescerent. Huius expositionis laudant auctores D. Ambr. Ansb. & Haymonem. Verùm quanquam hæc expositio probabilis sit, multò tamen probabilior, & verior nobis videtur communis sententiã, quæ huc locum non ad Martyres tantùm refert, sed ad Sanctos uniuersos: eã enim tradit Beda, Andr. Cef. Rich. de S. Viã. Primaf. Pann. Ioachim. Abbas, Ansb. quæ male pro se citant: imò, & Haymo hanc etiam expositionem affert, & probat. Sic etiam intellexit D. Bern. epist. 98. quæ est de Machabæis. *Non putemus, inquit, solos Martyres esse dilectos, cum recolamus dictum de Lazaro: Lazarus amicus noster dormit: denique: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Non soli, qui pro Domino sicut Martyres, sed qui in Domino moriuntur, sicut Confessores, profectò beati sunt. Dne pr. inde res mihi videtur mortem facere pretiosam, vita & causa: sed amplius causa quam vita. Porro illa erit pretiosissima, quam & causa commendat, & vita. Vbi cernis Bernard. mori in Domino distinguere à mori pro Domino: neque hoc loco Ioannes solos Martyres intelligere, sed omnes qui in gratia, & charitate moriuntur. Legendus est idem Bern. serm. 24. ex paruis. *Pretiosam, inquit, in conspectu Domini mortem sanctorum facit aliquando vita, aliquando causa, aliquando vita simul cum causa in Confessoribus, qui in Domino moriuntur, facit pretiosam vitam in Martyribus, qui pro Domino moriuntur, facit eã pretiosam aliquando sola causa, aliquando causa pariter, & vita. Et illa quidem mors pretiosa est, quam commendat vita, pretiosior quam facit causa, pretiosissima verò quam præuenit vita simul cum causa. Accedit & Ecclesiæ auctoritas, quæ in officio defunctorum hoc vitur testimonio ad cuiusvis defuncti memoriam celebrandam, est quæ hæc expositio instituto Ioannis in primis accommodata. Cum enim instituat consolari fideles illius temporis, qui non omnes pro Christo Martyrium pati debent, imò paulò ante de virginibus disseruisset, conuenienti serie, ac nexu in uniuersum pronunciauit illos felices ac beatos, qui in Domino, id est, in fide, & gratia Christi morerentur, quo à suis laboribus in gloria requiescerent. Quo eodem sensu dicitur de B. Stephano Act. 7. *Quod obdormiuit in Domino.***

Propositio
In pro quibus
usurpatur
apud Hebræos.
Gen 18. 28.
Gen 29. 18.
Beda.

Andr. Cef.
Rich. Viã.
Primaf.
Pannon.
Ioach.
Ansbertus.
Haymo.
Ioan. 11. 12.

Act. 7. 66.

Cum itaque habemus commune Doctorum iudicium, Ecclesiæ ipsius auctoritatē per se grauissimã, aptissimam contextus, & instituti Ioannis seriem, est sane, cur hanc expositionem alteri optinò iure preferamus, quãquam & illa prior sua probabilitate nõ careat. Ad obseruationem verò aduersariorum respondemus, quãuis in sacris literis idiotissimo Hebræo, in, interdum pro, significet, eã tamen utramque significationem habeat, non esse ad alterutram sine necessariã

Rom. 16. 1.

In aliquando
idem quod
propter.

1 Cor. 7. 39.

Tertull.

D. Anselm.

Mori in Do-
mino quid.

ratione restringendum, si vtramque locus ferat: tū vel maxime, quod Ioānes non Hebraicè, sed Græcè, ac gentibus præcipuè scribebat: vnde non est ad Hebræos idiotissimos per vim cogendus: Græcè autem in Domino idem necessariò esse, ac pro Domino non ostenditur. Quanquam enim apud Paulum ad Rom. vltimo, cū ait: *Commendo vobis Phabem sororem nostram, ut eam suscipiat in Domino digne sanctus* & iterum: *Salutate Ampliatum charissimum mihi in Domino: & salutem Perfidem charissimam, quæ multum laborauit in Domino: in Domino idem fateamur esse, ac propter Dominum, seu pro Domino: non tamen ita semper accipitur, vt est perspicuum ex 1. ad Cor. 7. cum dicitur: *Mulier alligata est legi, quāto tempore vir eius viuit, quod si dormierit vir eius, liberata est, cui vult nubere tantum in Domino: vbi illud in Domino idē est ac Marito Christiano, nō ethnico: vt interpretatur Tertull. 2. ad vxorem, & D. Hier. lib. 1. aduersus Iouinianum. Accedit, quòd & illud quoque ad Rom. vltimo: *Laborauit in Domino: D. Anselm. ita accipit, id est, Pro spe, quam habebat in Domino: quod aliud quiddam est, quàm præcisè propter Dominum. Ex quibus illud colligitur mori in Domino Græca phrasi non esse mori pro domino, seu Martyrem esse, quod ostendendum fuerat ad reiciendam communem sententiam Ecclesiæ auctoritate firmatam. Hoc supposito iam singulas sententiæ partes expendamus.***

Scribe: Beati mortui, qui in Domino moriuntur.

SECTIO. III.

I. **H**anc præclaram sententiam iubetur Ioannes mandare literis ad consolacionem fidelium, cum se viderint vndique persecutionibus opprimi, laboribusque diuexari. Primum igitur D. Ambrosius obseruauit modum illum loquendi: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Quis, inquit, mortuus mori potest? Nullus proculdubio mortuus mori potest, nisi prius animam accipiat, ut iterum mori possit. Cui dubitationi respondet per mortuos hoc loco non esse accipiendos mortuos per separationem animæ à corpore, sed mortuos mundo; illi, inquit, sunt beati, & illi in Domino moriuntur, qui prius moriuntur seculo, postea carni: qui prius veterem hominem, id est omnes nequitias spirituales, & carnales in se extinguunt, vt possint dicere cum Apostolo. *Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo.* Hæc tamen Ambrosij expositio elegantior est, quàm venior: etenim mortui hoc loco non mortui mundo, sed verè mortui per separationem animæ à corpore accipiendi sunt, vt sic sensus: *Beati illi mortui, non qui postquam seculi mortui sunt, iterum moriuntur, sed qui in Domino moriuntur, id est, quibus contingit mori in Domino, seu mortuos in Domino esse: quæ est communis expositio, & ab Ecclesiâ probata. Itaque mori in Domino nihil est aliud, quàm mori in fide, & gratia Domini, seu mori seruum Domini, vt dictum est de Moyse Iosue. 1. *Moyse seruum meum mortuus est. In quem locum Caiet. Hic est, inquit, episcopus Moyses, quæ Deus ipse testatur placuisse sibi officia Moysis appellando ipsum seruum suum: imò dicendo: *Moyse seruum meum mortuus est: aperit, quod mortuus est seruum suum, quasi diceret, Licet quandoque peccaueris, & peccando non fueris: seruum meum: aramen mortuus est seruum meus: mortuus est in statu seruus in uicem, mortuus est sic, quod quid, uir erat, & quid quid operabatur, mecum erat: seruum enim totum quod est, Domini est. Hæc ille. Idem est igitur mori in Domino, ac mori seruum Domini: idēque alia quoque loquendi formula significatur in sacris literis, videlicet mori in pace, veluti Psal. 4. *In pace in idipsum dormiam, & requiescam: & Luc. 2. *Nunc dimittite seruum tuum Domine secundum uerbum tuum in pace. Mortuus autē iustus in pace, quia in morte omnia eius bella, & certamina finiuntur, cum in probos maneat seruus eterna apud inferos cum tormentis decernatio.******

Secundò

Secundò, Moriuntur iusti in Domino, id est, in Domini sinu quasi dormientes II. conqueſcunt: hoc enim sensu dictum est Act. 7. de beato Stephano, quòd obdormiuit in Domino. Appellatur autem iustorum mors somnus, tum propter summam in ipsa morte quietem, & tranquillitatem mentis, vt somnum potius dulcem capere, quam mori videantur: tum etiam, quasi sicut somnus præteriti laboris est requies: ita sancti per mortem à laboribus vitæ requiescunt. Quam ob causam subiungitur: *vt requiescant à laboribus suis.* & Psal. 4. quies cum somno coniungitur. In pace in idipsum dormiam, & requiescam. Eodem recidit illud, quod de Moyle dicitur Deut. 34. *Mortuus est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab iubente Domino,* seu vt alij transferunt, *super os Iehouah,* seu, *ex osculo Iehouah,* vt sit sensus, sicut mater dormientem in sinu suo infantulum solet ore ori applicato in lectulo reponere: ita Deum Moylem seruum suum ceu dormientem infantulum per osculum, & amplexum in sinu Abrahe quasi in lectulo collocaſſe.

Tertiò, Illi dumtaxat moriuntur in Domino, qui viuunt Domino, & moriuntur peccato, iuxta illud ad Rom. 6. *Existimate vos mortuos quidem esse peccato, viuentes autem Deo in Christo Iesu.* E contrario autem, qui secundum carnem viuunt, moriuntur Deo, sed non moriuntur in Deo. Ad Rom. 8. *Ergo fratres debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritum facta carnis mortificaueritis, viuetis.* Porro aduerte, cum ait Apostolus: *Debitores sumus non carni:* innuere carnem esse veluti seuerum quendam exactorem, qui tributa per tyrannidem exigit, & extorquere conatur: sed tamen nihil ei soluendum esse, cum nihil ei secundum iustitiam debeatur.

A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis.

SECTIO III.

PRImò est aduertendum dictionem illam *A modo,* seu Græcè ἀπὸ τῆς, in quibusdam Græcis codicibus iungi cum præcedente sententia hoc modo: *μαρξείου δὲ νεκροὶ οἱ ἐν Κυρίῳ. ὁ δὲ βίβρατος ἐστὶν ἀπὸ τῆς,* id est, *Beati mortui, qui in Domino moriuntur a modo.* Imò Areth. ita contextum dispungit: *Scribe: A modo beati mortui, qui in Domino moriuntur.* Cæterum Biblia regia, & Cöplutensia dictionem ἀπὸ τῆς, siue *a modo* iungunt cum sequentibus, vt communiter legit Ecclesia: est autem *a modo* idem, quod *abhinc,* siue *deinceps,* hoc est, à tempore mortis, quemadmodum docet cömunis expositio, quam sequuntur Beda, D. Ambr. Haymo, & alij. Secundò est obseruandū pro eo, quod nos habemus, *tam,* haberi Græcè, *τα;* quæ dictio significat, *certè,* *profectò,* vt sit sensus: *A modo certè.* Tertiò sciendum pro, *spiritus,* haberi Græcè *το πνεύμα,* cum articulo, vnde plerique propter articulum præfixum hoc loco nomine *spiritus* Spiritum sanctū accipiunt, Haymo totā Trinitatem, cui confitentur Richardus, Ansbert. Denique Dionys. Carth. quæ refert, & sequitur Pannon. *Existimat posse per spiritū intelligi illum ipsum Angelū, qui Ioanni loquebatur, illud meritò subiungens reliquas omnes expositiones probabiles esse, vt nobis quoque videntur. Illustrauit hunc locū D. Bern. epist. 185. quæ est ad Romanum Romanæ curiæ Subdiaconū. O quam beati, inquit, mortui, qui in Domino moriuntur, audientes ab spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis: non solum autem, sed et succedat iucunditas de nouitate, ac de aternitate securitas. Bona proinde mors iusti propter multa, requiem, melior propter nouitatem: optima propter securitatem.* Hæc ille.

Ex hoc loco illud ad mores elici potest, non esse sperandam requiem in hac II.

Act. 7. 60.
Sanctorum
mors, cur di-
catur somnus.

Deut. 34. 5.
Dei fauores
erga Moysen
morientem.

III.
Moriuntur in
Domino, qui
viuunt Do-
mino.
Rom. 6. 11.
Rom. 8. 12.
Carni tan-
quam iniusto
exactori mi-
nime soluenda
tributa.

Arethas.

Beda.
D. Ambr.
Haymo.

Haymo.
Rich.
Ansbertus.
Dionys. Carth.
D. Bernard.
Mors iusti
bona propter

In hac vita
hanc spem
da requiritur.

Hebr. 4. 9.

Origen.

vita, sed in alia. siquidem spiritus amodo, id est, à tempore mortis dicit requieturos esse sanctos à laboribus suis, quo significatur labores vsque ad finem vite duraturos, & requiem ab ipsa morte, non ante expectandam esse. Quam ob causam Apostolus ad Hebr. 4. gloriam sabbatismum appellat: presentem verò vitam sex illis diebus similem dicit, quibus Deus fabricatus est mundum. Itaque, inquit, relinquitur sabbatismus populo Dei, qui enim ingressus est in requiem eius, (id est Dei) etiam ipse requiescit ab operibus suis, (id est, à laboribus huius vite) sicut à suis Deus. Id quod eleganter expendit Origen. hom. 23. super Num. additque hom. 3. super Psal. 36. similitudinem ductam à filiis Israel colligentibus manna. Sicut, inquit, in deserto sex diebus colligebant manna, in sexto autem die non unius diei victum, sed quantum sufficeret in crassinum colligebant, & unusquisque comedit in die sabbati, quæ collegerat in die sexta: ita etiam nunc velut sexta quaedam dies putandus est Dominus nostri aduentus, & tempus, atque ideo dum sumus in die sexta colligamus manna dupliciter, ut sufficerent nobis possit, dum aduenerit vera sabbati observatio.

III. De hac requie loquitur Regius vates Psal. 114. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo: & Psal. 114. Convertere anima mea in requiem tuam: & Iob. 36. Requies mens tua erit plena pinguedine. Eodem mysterio tempus huius vite appellatur dies mercenarij Iob. 7. Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Sicut seruus desiderat umbram, & sicut mercenarius preestolatur finem operis sui: sic & ego habui menses vacuos, & noctes laboriosas enumeravi mihi. Cuius similitudinis multæ rationes afferri possunt: prima est D. Greg. lib. 8. Mor. c. 7. Seruum, inquit, desiderare umbram est post tentationis aestum sudoremque operis aeterni refrigerij requiem querere: quam umbram desiderabat seruus ille, qui dicebat. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum quando veniam, & apparebo ante faciem Dei: Et quasi à labore agris aestum refugiens, & ad obtinendam requiem umbraculum querens iterum dicit: Ingrediar locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei. Secunda est eiusdem. Mercenarius, inquit, cum facienda opera conficit, mentem proterius ex longinquitate, & pondere laboris addicit: cum verò lacescentem animum ad considerandum operis premium reuocat, mox vigorem animi ad exercitium laboris reformat, & quod graue perpendit ex opere, leue estimat ex remuneratione. Sic electi dum mundi huius aduersa patiuntur, graui esse, quibus exercentur, pensant: sed cum mentis oculum ad aeterna patriam considerationem tendunt, ex comparatione premij, quam sit leue, quod patiuntur, inneniunt. Tertia illa afferri potest: quia sicut mercenarius sollicitè curat, ne vacuus ab opere dies transeat, cum ex labore viuat: ita iustus, cum viuat ex operibus, attentè pensat, ne sibi dies aliquis sine labore, & merito dilabatur.

Psal. 114. 1.

Psal. 114. 7.

Iob. 36. 16.

Iob. 7. 2.

Præfens vita

cur dies mer-

cenarij ap-

pelletur.

Prima ratio.

D. Gregor.

Psal. 41. 3.

Secunda.

Mercis leuè

reddis labo-

rem.

Tertia.

Opera enim illorum sequuntur illos.

SECTIO V.

i. **R**ationem, cur iusti post mortem à laboribus requiescant, cam tradit Ioannes, qui scilicet opera eorum sequuntur illos. sequi hoc loco idè est, quod comitari, vt aiunt D. Ambr. & Primas. perspicuumque est ex ipso textu Græco: ἀκολουθεῖ μετ' αὐτῶν: est autem ἀκολουθεῖν proprium famulorū, qui Dominū ponè sequuntur. Nec verò Græcè est, sequuntur illos, sed sequuntur, seu comitantur eū illi: vt indicetur opera non longè, sed proximè sequi dominos. Significat ergo Ioannes, seu spiritus Ioānis, opera bona esse quasi famulos, qui post mortē iustos tanquam suos dominos comitantur, & subsequuntur: & que admodum quantum quisque diues sit, ac nobilis, ex famulorū tum numero, tum ornatu cognoscitur.

D. Ambr.

Primas.

Opera bona

quasi famu-

li iustos se-

quuntur post

mortem.

scitur: ita sanctorum nobilitatem, & affluentiam meritorum ex operum bonorum multitudinem, & prestantiam post mortem intelligi. Ponuntur autem hoc loco opera, quemadmodum annotarunt D. Ansel. Rich. Ansb. & Haymo, pro mercede operum, ut sit sensus: *Opera enim illorum sequuntur illos*, id est, merces operum suorum, iuxta illud Hierem. 31. *Quiescat vox tua aploratu, & oculi tui a lacrymis, quia est merces operum tuorum, ait Dominus.*

D. Anselm.
Richard.
Ansb. &
Haymo.
Hier. 31. 16.

Verum pro illustriori huius rei cognitione obseruandum est primo, opera iustorum comitari eos ante tribunal Dei, appareretque iustos ante Deum stipatos suis operibus quasi famulis: hi enim famuli dumtaxat post mortem dominum suum comitantur: atque a deo curandum esse, ut hi famuli boni sint, nobiles, elegantique forma, hoc est, ut bona opera sint preclara, & illustria, ut ante Regem gloria cum pulcherrimo operum comitatu apparere quis possit: *Opera enim illorum sequuntur illos*, hoc est, ut ait Hugo Card. sicut familia Dominum. Cum igitur opera nos sequantur, enitendum summo studio est, ut huiusmodi famulos pulcherrimo virtutum omnium ornatu vestiamus, quod pro dignitate nos in summa illa curia comitentur, ac decorent. Esse enim opera aliqua pingua, & pulchra, alia exilia, & deformia docet D. Ambr. lib. 2. de Cain, & Abel, c. 5. expendens quomodo Abel de primogenitis, & adipibus obtulerit: affertque illud Psalm. 19. *Sacrificium tuum pingue fiat*: & illud Psalm. 62. *Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea*: docetque significari acceptabile esse illud sacrificium, quod pingue, quod nitidum, & quoddam pabulo fidei; ac deuotionis saginatum est.

Preclara in hoc seculo paranda opera ut nos decoret in futuro.
Hugo Card.
D. Ambros.
Psalm. 19. 4. & 62. 6.

Secundo, eos opera bona sequuntur post mortem, qui dum viuunt, eadem opera sequuntur. Nam quod iustus sequatur tanquam famulus ipsa opera bona, palam est ex 1. ad Tim. 5. *vidua eligatur non minus ex aginta annorum, qua fuerit unus viri uxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauerit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus ministrauerit, si omne opus bonum subsequuta est*: quod loco est idem uerbum *ακολουθεῖν* quod diximus proprium esse famulorum. Igitur qui dum uiuit, bona opera tanquam famulus subsequitur, ut apprehendat, ut honoret eiusmodi opera, eum post mortem bona opera etiam sequuntur, ut famuli quasi uice honorariam rependendo. Sicut enim modo iusticiam bona opera exerceant, ea censentur quodammodo honorare, & magni esse facienda omnibus ostenderet ita eadem bona opera eosdem iustos post mortem honorabunt.

Qui dum uiuit bona subsequitur opera, eum rade sequuntur post mortem.

Tertio, sequi hoc loco idem est, atque laudare, & fructum glorie afferre. Sic enim interpretatur D. Bernardi sermone secundo in festo omnium Sanctorum. *Opera, inquit, illorum sequuntur illos: ad quid sequuntur, nisi ut laudent eos in portis? ad quid sequuntur, nisi ut multiplicentur, a fructu eorum, & accipientes de fructu manuum suarum agnoscantur uirtuti, quos ex propheticis testimonio, cum reedificabuntur muri Hierusalem, super altaria Domini nouimus imponendos.* Quarto, Querat aliquis, cur opera dicantur sequi post mortem, si iam ante in vita precesserunt, ad Deum que ipsam peruenerunt, ut patet A. & 10. ubi ad Cornelium dicitur: *Elemosyna tua commemorata sunt in conspectu Dei.* Respondemus precedere merito, sequi premio: unde Eccl. 11. dicitur, *Mitte panem tuum in transientes aquas, quia post multa tempora inuenies illum*: ubi est sermo de elemosyna, ut alias diximus. Et Christus eodem spectauit Luc. 16. *Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cum defeceritis, recipiant uos in aeterna tabernacula.* Quibus uerbis significatur fructum elemosynarum in pauperes in caelo reponi, & quodammodo pauperes precedere, ut eos, qui sibi optulerunt in hac uita, cum obierint, in caelo recipiant.

D. Bernardi
Opera bona iustos procedunt merito, sequuntur premio.
Eccl. 10. 31.
Eccl. 11. 1.
Luc. 16. 6.

V. Porro non solum bona opera sequuntur, & præeunt: sed etiam peccata, quem-
 1. Tim. 3. 24. admodum dicitur 1. ad Tim. 5. Quorundam hominum peccata manifesta sunt præcedentia ad iu-
 D. Ambros. diciū: quosdam autē & subsequuntur. Quæ locū sit exponit D. Ambr. in Apologia David,
 c. 6. Omnia nostra, inquit, quasi in trutina ponderantur, si bona igitur facta peccata præponde-
 rant, præcedunt ad iudiciū, vergent enim peccata quasi in profundū, quia manifesta sunt vel pen-
 dere, atq; acerbitate, vel multitudine. Quosdam autē etiam subsecuntur: hoc est, eos, qui se egerint
 Peccata se- sobriè, sed fragilitate conditionis dederunt etiā aliquando errori locū, bona facta præcedunt, ma-
 quuntur iu- la sequuntur. Ergo iustos sequuntur peccata, non præeunt: iniustos præcedunt peccata: si quæ autē
 stos, præcedū recte facta sunt, sequuntur quasi quodam præiudicio peccatorum præeuntium prægrava-
 iniustos. ta. Hæc D. Ambrosius, quæ maximè ad institutum pertinent, quamquam
 sensus Pauli longè alius sit, scilicet quorundam hominum peccata manifesta esse
 etiam ante ipsum iudiciū. Itaque per manifestam, & publicam notitiam præce-
 dere iudiciū, quoniam absque iudicio, & discussione manifesta per se sunt. Ve-
 runtamen alia quoque esse occulta, quæ ut manifestentur, & punientur, iudiciū
 & discussionem expectant, & ita iudiciū ipsum subsequuntur. Etenim Paulus
 Timotheum his verbis circa criminum inquisitionem, & punitionem instruit.
 Sed potest etiam locus ad iudiciū Diuinum referri, quemadmodum retulit D.
 Ambr. ut scilicet opera publica præcedant iudiciū, occulta subsequantur: quia
 illa cum manifesta sint, iam intelligitur, quæ remuneratione compensanda sunt:
 hæc autem cum sint occulta, expectant adhuc Diuinum iudiciū, vt eorum siue
 probitas, siue malitia omnibus pateat.

Qua opera
 præcedant,
 quæ expectent
 iudiciū.

VI. Quintò, Colligimus, quo loco habenda sint omnia temporalia, in quibus no-
 bilitas, opes, potentia, ac deliciae numerantur: siquidem nos in morte deserunt, so-
 litaque opera, quæ facimus, nos in aliam vitam comitantur. Id quod serid tandem
 Temporalia cognouerunt reprobis apud inferos. Sapient. 5. Quid nobis, inquit, profuit superbia?
 omnia parui faciendā. aut diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transierunt omnia illæ tanquam umbra, & tan-
 Sap 5. 8. quæ nuntius præcurrens, & tanquam nauis, quæ pertransit fluctuantem aquam, cuius, cum
 præterierit, non est vestigium inuenire, neque semita carinae illius in fluctibus: aut auis, quæ trans-
 volat in aère, & cuius nullum inuenitur argumentum itineris illius, sed tantum sonitus alarum
 verberans leuem ventum, & scindens per vim itineris aërem: commotis alis transuolauit, &
 post hoc nullum signum inuenitur itineris illius: aut tanquam sagitta emissæ in locum destinati,
 diuisus aër continuo in se reclusus est, vt ignoretur et transitus illius. Quo loco vide, præsen-
 tis vite, omniumque temporalium inconstantiam, & breuitatem quinque elegā-
 tibus similitudinibus explicari umbrae, veredarij, siue nunciij nauis, auis, & sagit-
 tæ, quæ omnia ita transeunt, vt nullum post se relinquunt impressum vestigium:
 cum tamen opera, quæ facimus, ita permaneant, vt etiam nos in alia vita subse-
 quantur, & comitentur.

Eorundem
 inconstantia
 & breuitas.

Sextò, Obseruandum est in tota hac Ioannis sententia appellari beatos solos
 VII. mortuos, nec tamen omnes, sed eos dumtaxat, qui in Domino moriuntur: nemi-
 nem autem viuètem beatum simpliciter prædicari, quoniam dum quisque uiuit,
 quantumcumque perfectus sit, peruertere potest. Vnde Ecc. 11. dicitur. *Malitia hora*
 Nemo dum oblisionem facit luxuria magna, & in fine hominis denudatio operum illius: ante mortem ne
 Ecc. 11. 2. 9. laudes hominem quemquam, quoniam in filijs suis agnoscitur vir, id est, breuis afflictio
 aduersitatis delet memoriam maximæ voluptatis, & in fine hominis denudatur
 1. Cor 4. 3. opera illius quoad intentionem, quæ sub operibus exterioribus latebat, iuxta il-
 lud 1. ad Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare, quoad usque veniat Dominus, qui & illu-
 minabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium: & idcirco ante mor-
 tem ne laudes hominem, Græcè, μὴ μαχαίρειτε, hoc est, beatum ne prædicet. Celeber-
 ritura

rum est illud, quod Soloni cum Cræso contigit rogatus enim Solon à Cræso, num aliquem beatiorem se existimaret? respondit beatiorem esse Telum Atheniensem priuatum hominem, qui feliciter obiisset. Iterum rogatus, num quem alium beatiorem se crederet? nominauit duos Græcos fratres Cleotium, ac Bolium iam vita sanctos. Cræsum verò eam ob causam ira percitum huiusmodi responsione sedauit: *Ego, inquit, te Regem potentissimum ingenue fateor, beatum autem nequaquam dixerim, antequam diem claudas.* Quod autem Sapiens præcedentis sententiæ rationem afferens adiungit: *Quoniam in filiis suis agnoscitur vir:* illud significat, qualis quisque in vita fuerit, ex filiorum institutione colligi posse. Postremo, Ex eadem Ioannis sententia colligitur animæ immortalitas: si enim illi mortui, qui in Domino moriuntur, beati, ac felices prædicantur, proculdubio aliquid eorum post mortem remanet, cui felicitas cõueniat: nec enim id, quod nullo pacto existit, beatum cenferi potest.

Immortalitas animæ.

COMMENTARIUM TERTIUM EXEGETICUM.

De simili filio hominis sedente super nubem, habente in capite coronam auream, & in manu falcem acutam, qua terram demessuit:

& de alio Angelo habente falcem, qua botros vineæ terræ vindemiauit.

Visio imaginaria describitur, & explicatur.

SECTIO PRIMA.

Ommemorata beatitudine, quam virgines, sanctique omnes consequentur, pœnisque impiorum, qui Antichristo adhaerent, explicatis, agit deinceps Ioannes de die iudicij, quo die & constituta electis præmia, & definita reprobis supplicia tribuentur. Itaque primum narrat vidisse se quendam similem filio hominis, id est, Christum in nube quadam candida tanquã in throno confidentem: venturum enim Christum ad iudicium in nube prænuñciauit Daniel c. 7. *Ecce cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat:* & Apocal. 1. *Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus.* Addit Ioannes hunc similem filio hominis apparuisse sibi habentem in capite coronam auream, id est, regalem dignitatem: & in manu sua falcem acutam, falcem, inquam, messoriam, vt patet ex sequentibus, id est, iudiciariam potestatem, qua veluti falce demessurus est hominum segete, partim in celestia horrea inferendam, partim sempiternis ignibus addicendam. Secundo ait apparuisse vnum Angelum, qui exiuit de templo, & voce magna ad similem filio hominis his verbis clamauit: *Mitte falcem tuam, & metes, quia venit hora, vt metatur, quoniam aruit messis terræ.* Quo loco per templum cælum ipsum, in quo Deus tanquam in sacerrimo, & augustissimo templo colitur, accipiendum est: per Angelum verò clamantem ad Christum, vt mittat falcem in terrã, & metat, representantur beati omnes, qui magna voce, id est, summis votis exoptant, vt dies iudicij adueniat, Christumque continuò orant, vt sinem iam tantam tãtis

Dan. 7. 13.
Apoc. 1. 7.

Iudiciaria Christi potestas falci comparatur.

Iudicij dies votis omnibus exoptant beati.

malis imponere, cōpiterō que prædestinatorū numero electos quidē remuneret, in peccatores autem severe animaduertat. Itaque hic Angelus nomine omnium Sanctorum loquitur illud idem, quod Sanctorum anima tub altari clamabāt, c.

Apoc. 6. 10.

6. *Usquequo Domine sanctus, & uerum non iudicas, & non uindicas sanguinem nostrum?* In eo loco diximus: quorum uotis annuens similis filio hominis misit falcem suam in terram, & de mella est terra, in quo aduentus Christi ad iudicium exprimitur. Tertio, Vidit alium Angelū exeuntem similiter de templo, habentem etiā falcem

Valent. as
Christi de
aduentu is
licy.

Haym.
Pannon.
Ansbertus.
Primas.
Beda.
Fran. Riber.

acutam, non messoriam tamen, sed vindemiatōriā, ut patet ex cōtextu: uidelicet hic etiā Angelus quasi præcedenti consentiens sese ad vindemiandū accinxit, ut uoluntate, quam habebat de aduētū iudicij demonstraret. Nec uerō nobis displicet eorū sententia, qui hunc quoque Angelum Christū interpretantur, quem admodum sententiunt Haymo, Pannon. Ansb. Primas. Rupert. Beda, & alij, quorum sententiam immeritō reuocat Ribera. Itaque duplicem falcē Christus habere uisus est, messoriam scilicet, & vindemiatōriam, ut manifestum est ex ipso cōtextu: nam propter priorē dictum est illi: *Mitte falcem tuam & uerte, quia uenit hora, ut metatur, quoniam arripit messorum terram.* Propter posteriorem autem: *Mitte falcem tuam, & uindemia botros uinea.* De quibus falcibus sectione sequenti disputabimus.

II.

Quarto ait alium quoque Angelum exiisse de altari, qui habebat potestatem supra ignem, clamasseque uoce magna ad præcedentem Angelum, qui habebat falcem vindemiatōriam: *Mitte falcem tuam acutam, & uindemia botros uinea, quoniam matura sunt uua eius.* Id quod Angelus quam primū præstitit: misit etiā falcem suam acutam in terram, & uindemiauit uineam, misitque in lacum iræ Dei magnum, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu usque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta. Hunc Angelum quidam ex recētiōribus arbitratur esse Angelum aliquem magnum, cui commissum est ut martyres in certamine adiuuet, & confirmet, eamque ob causam habere potestatem supra ignem, per quem putat accipiendam esse charitatem, quam in martyribus consilio, inspiratione, auxilio excitat, & accendit, ne inter tam multas persecutionum undas extinguatur. Atque de hoc Angelo fortasse dictum illud Psal. 33.

Angelus in
persecutioni-
bus adiuuans
martyres.

Rsal. 33. 8.

Dan. 3. 49.

Immittet (seu ut Græcè est *castrametabitur*) *Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos:* & Dan. 3. *Angelus autem Domini descendit cum Azaria, & sociis eius in fornacem, & excussit flammam ignis de fornace.* Verum hæc nobis nequaquam probabilia uidentur, nec instituto Ioannis congruentia. Primum, quia cum Ioannes differat de ipso iudicij die falcium nominibus expresso de communi sententia, quo quæso nexu sermonem faciat de Angelo, qui martyres adiuuet in persecutionibus, que tunc nullæ erunt? Deinde nimis alienum uidetur per ignem hoc loco charitatem accipere, cum Ioannes totus uersetur in iudicio describendo, in falcibus mittendis in terram, in metendis, & uindemiandis hominibus, quæ omnia iudicium, examen, sententiāque iudicis sonant, ut iam ignis mentio eodem pertinere debeat, ad suppliciumque post latam iudicis sententiā spectare. Tertio. Quoniam non unius certi Angeli est, sed multorum charitatis ignem in animis fidelium excitare, & accendere.

III.

Haymo, & Ansbert. hunc quoque Angelum Christum Dominum interpretatur, qui habeat potestatem super ignem, id est, super Spiritum sanctum, quem potest mittere in corda fidelium, iuxta illud Luc. 12. *Ignem ueni mittere in terram:* de altari uerō egreditur, quia uerus est Pontifex. Sed illud huic sententiæ aduersatur, quod hic Angelus dicitur, clamasse ad præcedentem Angelū, qui habebat falcem vindemiatōriam: *Mitte falcem tuam & uindemia botros uinea.* Cū enim Angelum

Ansbertus
Haymonis
episcopi non
probatu au-
ctori.
Luc. 12. 49.

Angelum habentem falcem vindemiatoriam, Christum ipsum interpretentur, non apperet, quemodo apte Christum ad seipsum clamantem facient. Pannon. existimat esse Heliam Prophetam, qui potestatem dicatur habere super ignem per allusionem ad factum illud 3. Reg. 18. cum super immolatum bouem, in frusta que concisum fecit ignem de caelo descendere: qui dicatur etiam vltimis illis temporibus ad Christum clamare, vt mittat falcem suam in terram, hoc est, vt exerceat iam tandem iudiciariam potestatem, sinemque tantis Ecclesie calamitatibus imponat. Sed hoc quoque improbabile videtur.

Quare existimamus ignem hoc loco non figurate, sed proprie accipiendum esse: num tamen illum intelligere oporteat, quo mundus ad extremum deflagraturus est, vt sensit Andr. Casar. aa vero illum, quo damnati apud inferos torquebuntur, vt voluit Arethas, & Beda, vtrumque probabile iudicamus:

vtrique enim incendendo merito credi potest aliquam esse Angelum prepositum. Itaque de Angelo siue illi, siue huic igni preposito dictum esse putamus: *Qui habebat potestatem supra ignem.* Nec vero opinionem Beda ita accipias, vt Angelus aliquis beatus prepositus sit inferni tormentis per seipsum inferendis, id enim officium Demonum est: sed ita, vt curam habeat Diuinae iustitiae exercenda in damnatos, iubeatque supplicia damnatis, per Demones temen inferri. Quo sensu intelligendum est illud, quod ait D. Hier. super cap. 7. Dan. & citatur a Beda in hunc locum: *Duplex, inquit, est Angelorum officium, aliorum, qui premia iustis tribuant: aliorum, qui singulis praesint cruciatibus.* Porro dicitur hic Angelus exiisse de altari, vtilicet holocausti: cum enim haberet potestatem super ignem, de nullo alio loco apertius, quam de eo, vbi ignis continuè nutrebat, egredi potuit. Hic igitur Angelus habens potestatem supra ignem clamat ad Christum, vt mittat falcem suam in terram, & vindemiet botros vineae: nimirum nomine omnium sanctorum, quorum personam gerit, exoptat, vt dies iudicij adueniat. Querat tamen aliquis, cum iam prior ille Angelus, id est, Christus, qui habebat falcem messoriam terram messisset, hoc est, iudicium exercuisset, adhuc ab eodem postuletur, vt mittat falcem vindemiatoriam, in qua proculdubio eadem potestas iudiciaria intelligenda est: Respondemus idem variis similitudinibus inculcari, aut certe, vt ait Ambr. in melle electos, in vinea reprobos significari, eò quod vinum mentem, ac iudicium perturbet, quae mentis, iudicijque perturbatio propria est improborum. Verum hac de re sequenti sectione scribimus.

Quod vero subiungitur de vinea vindemiata, missisque botris in lacum irae Dei magnum, deque calcato lacu extra ciuitatem, & sanguine, (hoc est, vino, quod sanguis vuae appellatur in sacris literis) exeunte de lacu extra ciuitatem, reproborum damnationem significat, qui extra ciuitatem, hoc est, extra caelestem illam urbem Hierusalem eiectione ad inferos detruduntur. Et quoniam maxima futura est damnatorum multitudo, idcirco additur, exiisse sanguinem de lacu, vsque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta. Aduertendumque calcatum lacum extra ciuitatem significare reprobos praelio Diuinae vitionis calcandos esse, ac premendos, vt ait Pannon. *extra ciuitatem*, hoc est, extra caelum apud inferos. Quod autem sanguis exiit de lacu vsque ad frenos equorum per stadia mille sexcenta, illud significat, grauissimam futuram esse reproborum poenam, tantamque, vt redundet in capacissimum, & rapidissimum flumen, quod propter infinitam vim musti ex botris expressi effluere debeat per stadia mille sexcenta, (posito numero certo pro incerto) in quo toto spatio tam altum,

And. Casar. Incendendo igni quo deflagraturus est mundus praesit aliquis Angelus. Arethas. Beda.

D. Hieron. Angelorum alij iustis premia tribuunt, alij damnatorum praesunt cruciatibus.

D. Ambr.

Reproborum poena, grauiss. flum.

& profundum debeat esse flumen, ut perueniat mustum vsque ad frænos equorum, sumpta metaphora ab equis traicientibus flumen aliquod profundissimū ubi aqua vique ad equorum frænos pertingit magno submersiois periculo.

Cur iudiciaria Christi potestas per falcem messoriam, & vindemiatariam expressa sit.

S E C T I O II.

I. **D** Vas falces commemorauit Ioannes, vnam messoriam, vindemiatariam alteram, quas in manu Christi posuit, ut explicauimus, & ad iudicium adumbrandum pertinere diximus: nunc quàm habeant cum iudiciaria Christi potestate, eiusque iudicio conuenientiam, doceamus. Primum igitur est aduertendū merito falcis nomine significari iudicium, quemadmodum exponit D. Greg. lib.

D. Gregor.
Iob. 40. 21.

33. Mor. c. 14. ubi hunc ipsum locum expendit: tractans enim verba illa Iob. 40.

Diuini iudicij potestatem fugere nemo.

Nunquid ponet circulum in naribus eius? id est Leuiathā: Quod hoc loco, inquit, circulum, id Scriptura sacra per Ioannem in Apocalypsi falcem vocat: potestas enim Diuini iudicij, quia

undique stringit, circulus dicitur, & quia intra se omnia incidendo amplectitur, falcis appellatione signatur: in falce enim, quicquid inciditur, quaqua versum flectitur, intrus cadit. Et quia potestas superni iudicij nullatenus euitatur, (intra ipsam quippe sumus, quolibet fugere conemur) recte cui venturus iudex ostenditur, falce tenere perhibetur, quia eum potenter ad omnia obuia, incidendo circumdat. Intra iudicij falcem se Propheta vidit, cum diceret, Pl. 138. Si ascendero in caelum, tu illic es: si descendero in infernum, aduersi sumsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris, etenim illic manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Intra quandam falcem se vidit, cui ex nullo sibi loco patere fuga aditum posse cognouit, dicens. Pl. 74. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque a desertis montibus (subaudit, patet via fugiendi) & mox ipsam superna potentia omnimodam comprehensionem subdens ait: Quoniam Deus iudex est: ac si diceret: fugiendi via undique dæst, quia ille iudicat, qui ubique est. Diuina itaque iudicia sicut signantur falce, quia circummuallantia incidunt: ita exprimentur circulo, quia undique stringunt. Hæc Gregor.

Psal. 138. 8.

Psal. 74. 7.

Et quidem, quod ad falcem messoriam attinet, meritò in ea iudicium exprimitur: siquidem homines Messis appellantur à Christo Matt. 6. 13. Tempore messis dicam messoribus: Colligite primum & arua, & alligate ea in fasciculos ad comburendum: triticum autem congregate in horreum meum. Quod ad vindemiatariam autem spectat, ea ratio est, quia homines etiam vineæ comparantur Esai. 5. Vineæ facta est dilectio meo: & Cant. 1. Posuerunt me custodem in vineis. Vnde Plal. 75. pro eo, quod nos habemus, Terribilis, & ei, qui aufert spiritum Principum, est Hebraicè: Terribilis, & ei, qui vindemiat spiritum Principum. Sed cur vtriusque falcis symbolo iudicium adumbratur, cum altera satis esse videretur? Prætermittam Ambrosij rationem, quam supra commemorauimus, ea etiam afferri potest, falcem messoriam ad senes, vindemiatariam ad iuuenes spectare. Quia enim senes maturè iam ætate decedunt, meritò messi arida, quæ apta est iam ad metendum comparantur: quia verò adolescentes florente adhuc ætate vineæ pulcherrimis botris refertam redundantemque repræsentant, ad vindemiatariam falcem iure pertinent: quæ duæ falces non solum ad extremum iudicium, sed etiam ad cuiusque mortem referendæ sunt: ea enim est quæ duplicem hanc falcem gerit: quarum altera senes metit, altera adolescentes vindemiat.

Mors cur duplici armetur falce,

ARGV-